

Nr 290.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; given Stockholms slott den 16 april 1918.

Under återopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

2:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

3:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

4:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skoloråd den 21 mars 1862,

5:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skoloråd i Stockholm den 20 november 1863,

6:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och

7:o) lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 8—11, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, 36, 38, 40, 42 och 48 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer, med inskränkning, varom stadgas i § 9, svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguettt års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlagga skatt,

b) icke häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

c) icke är omyndig förklarad, och

d) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 9.

För fastighet, som innehaves av landbo eller arrendator, röstar innehavaren.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma för boet talan föra.

För näring — — — må ej röstas.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som sådan jord innehava.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl omyndig, bolag och oskiftat dödsbo. För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse; för samfälld egendom må ej mer än en person talan föra; för oskiftat bo må delägarna i boet ombud utse.

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. Där för deltagande — — — bestämda grunden.

§ 14.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av prövningsnämnden granskad, skall kommunalnämnden med ledning därav och enligt bifogade formulär litt. A. upprätta en längd, upptagande kommunens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i kommunen mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i kommunen mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i denna längd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 8, däri hindret beröres.

Äro i kommun — — — hos kommunalnämnden förvaras.

Huru denna längd — — — komma under prövning.

Missnöje med kommunalstämmans — — — vid kommunalstämman företedda.

§ 16.

Kungörelse om kommunalstämma — — — dagen ånyo uppläsas.
För ärende, som — — — erläggande av bidrag därtill.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom kommunen, som kommunalstämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — deltagandes röster annorlunda beslutar — — —. Har vid fattandet av — — — deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kommunalstämman förekomma.

På kommunalstämma — — — nästföljande kalenderår.

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

§ 17.

Mom. 1. Tre ordinarie kommunalstämmor — — — — —
för dessa stämmor ovan stadgade tid.

Ordinarie kommunalstämma i december — — — — —
sön- eller helgdag.

Angående kommunalstämma — — — särskilt stadgat.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

Mom. 2. Kommunalsstämma hålles även när Konungens befallningshavande eller kommunalnämnden det äskar, eller då ordföranden sådant nödigt finner. Enskild man, som till talan i kommunalstämma berättigad är, ävensom vederbörligen kronobetjänt, äger ock kommunalstämmas sammankallande för uppgivet ärende begära. Varder denna begäran av ordföranden avslagen, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen, med skälen därtill; och äger sökanden att däröver klagan föra inom den tid och på den ort, som för besvärns anförande i § 75 stadgas.

§ 18.

De ärenden, som å kommunalstämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller annan av kommunen tillsatt nämnd eller styrelse, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Val må dock kunna av kommunalstämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av kommunen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Innan ärende, som beretts annorledes än genom kommunalnämnd, företages till avgörande å kommunalstämma, skall kommunalnämnden lämnas tillfälle att däröver avgiva yttrande.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 19.

Mom. 1. Kan ärende, som av kommunalstämma handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 2. Då jämlikt § 18 eller § 40 mom. 2 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammans avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 16 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 21.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagifver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna enligt den vid omröstningen följda röstgrund. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i kommun, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor;

d) höjande av visst, under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

3:o) mer än 10 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder;

h) överlåtande som i § 27 sägs av kommuns beslutanderätt åt fullmäktige, därest kommunens invånarantal icke överstiger 1,000,

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt be-
lopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 27.

Vill kommunen åt fullmäktige — — — vara tillåtet.

Sådant beslut skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas. Förslag om detsammans upphävande må icke väckas förr än fem år efter beslutets fattande.

Om den röstövertikt, vilken erfordras till beslut om införande av fullmäktige i kommuner, vilkas invånarantal icke överstiger 1,000, stadgas i § 21 mom. 2 h).

§ 29.

Mom. 1. För val — — — inom valkrets.

Mom. 2. Är kommun delad — — — valdistrikt för kommunal-
fullmäktigval.

Mom. 3. Äro i kommun — — — kommunalnämnden bestämmer.

Mom. 4. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas
valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med av-
sikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla
ogilla.

Mom. 5. a) Val av kommunalfullmäktige — — — valdistriktet, röstlängd.

I fråga om — — — sådan anmärkning.

b) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdades av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, om han — — — tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll i — — — skall försändelsen assureras.

c) Konungens befallningshavande — — — valet gäller.

§ 30.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 32.

Mom. 1. Mellan lika rösttal — — — skiljas genom lottning.

Mom. 2. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 3. Avgår kommunalfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 4. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 36.

Mom. 1. Kungörelse om fullmäktiges sammanträde första gången efter fattande av beslut, varom i § 27 förmäles, skall utfärdas av stämans ordförande, därefter av fullmäktiges ordförande eller, i händelse av hans förhinder, av vice ordföranden. Kungörelsen skall innehålla bestämd uppgift om tid, ställe och överläggningsämne för sammanträdet och uppläsas minst åtta dagar — — — ånyo uppläsas.

För ärende — — — bidrag därtill.

Besluta fullmäktige — — — föranstalta därom.

Skriftlig kallelse — — — honom översändas.

Mom. 2. Kommunalfullmäktige må ej — — — av dem äro tillstädes. Är till följd av stadgandena i § 17 mom. 1 samt i mom. 4 här nedan tillstädesvarande fullmäktig hindrad — — — för ärendets företagande.

Ordförande eller ledamot — — — inställas eller upplöses.

Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges — — — i besluten, deltaga.

Mom. 4. Kommunalfullmäktiges förhandlingar skola — — — hållas.

Vid omröstning — — — sker öppet.

Till beslut i sådana uti § 21 mom. 2 a), b), c), d), e), f) och g) angivna frågor — — — fullmäktiges beslut.

I övrigt gäller — — — stadgat är.

§ 38.

Kommunalnämnden tillhör att:

ombesörja verkställigheten — — — kommunens övriga inkomster;

verkställa beredning, varom i § 18 förmäles, av ärenden, som skola förekomma till behandling å kommunalstämma;

avgiva infordrade betänkanden — — — socknenämnds handläggning överlämnat.

§ 40.

Mom 1. Kommunalstämman utser, med hänsikt till kommunens vidd och folkmängd, det antal ledamöter, varav kommunalnämnden skall vara sammansatt; dock må detta antal icke vara under fem eller över elva.

Vid samma tillfälle utses jämväl ett lika antal suppleanter.

Mom. 2. Val av ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd sker proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 42.

I avseende — — — stadgat är.

Beträffande såväl de ordinarie ledamöternas som suppleanternas tjänstgöringstid gäller vad i § 28 mom. 2 är stadgat i avseende å kommunalfullmäktige.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställs fyllnadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, äga rum å ordinarie kommunalstämma i december. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 48.

Kommunalnämnden må ärende ej handlägga, där icke mer än hälften av ledamöternas hela antal tillstädes är.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1918; dock skall vad i § 18 första stycket och § 36 mom. 4 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 januari 1919.

Röstlängd, som upprättas år 1918, skall uppläggas enligt de nya bestämmelserna.

I kommun, där val av kommunal- eller municipalfullmäktige skall ske innevarande år, skall stämma för justering av nämnda röstlängd hållas i november; och varde därefter den röstlängd vid valet av fullmäktige tillämpad ändå att det förrättas före den 1 december 1918.

Formulär litt. A.

Röstlängd för N. N. socken.

Nummer i debiterings- och uppbörds-längden.	Den röstberättigades		Mantalskriven		Anmärkningar. *)
	namn och yrke eller titel.	bostad.	inom kommunen.	utom kommunen.	
1	Kärlfelt, N., major	Glittringe	1	—	
2	Sven Persson, arrendator	Lugnås	1	—	Konkurs.
3	Anders Svensson, hemmansägare	Berga	1	—	Röstberättigad fr. o. m. 19...
4	Petter Krautz, skomakare	Österby, Holms kom	—	1	Ej rösträtt § 8 d).
5	Berg, N., kronoarrendator	Mora kungsladugård	1	—	
—	—	—	—	—	
—	o. s. v. i den ordning, som i debiterings- och uppbördslängden är följd.		—	—	
—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	
		Summa	4	1	

N. N. den ..... 19.....

På kommunalnämndens vägnar:

N. N.
Ordförande.

Justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.
Stämmans ordförande.

Ånyo justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.
Stämmans ordförande.

*) I denna kolumn göres bl. a. anteckning om dem, för vilka rösträtt på grund av uppnådd myndighetsålder inträder från och med året näst efter det, varunder röstlängden upprättats.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7, 9—11, 13, 16—18, 24, 25, 28, 41 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Mom 1. Uti stad — — — åt stadsfullmäktige.

Mom. 2. I stad — — — beslutanderätt överlåta.

Beslut, som nu är sagt, skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas. Förslag om detsammas upphävande må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna, tillkommer, med inskränkning, varom stadgas i § 10, svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguetå års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlægga skatt,

b) icke häftar för oguldna stadsutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

e) icke är omyndig förklarad, och

d) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga för boet talan föra.

För näring — — — må ej röstas.

§ 11.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 13.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av provningsnämnden granskad, skall magistraten med ledning därav upprätta en längd, upptagande stadens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i staden mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i staden mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i denna röstlängd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 9, däri hindret beröres. Förrän röstlängden tillämpas, skall den för varje gång vara minst åtta dagar å kungjort ställe till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med magistratens — — — inför magistraten företedda.

§ 16.

Ej må ärende å allmän rådstuga till behandling företagas förr, än det blivit vederbörligen berett av magistraten eller stadens drätselkammare eller annan av allmän rådstuga tillsatt styrelse, dit detsamma efter ärendets beskaffenhet hör, eller av särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Skola två eller flera personer utses för beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1.

§ 17.

Mom. 1. Kan ärende, som vid allmän rådstuga handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall rådstugan fortsättas å annan dag och, därest rådstugan så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har magistraten att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för rådstugans fortsättande.

Mom 2. Om vid ärendes behandling å rådstuga begäres uppskov med detsamma avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som magistraten har att med iakttagande av de i § 15 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 18.

Mom 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke slutna omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, är den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i stad, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till staden vare sig de beslutats å allmän rådstuga, av stadsfullmäktige eller å kyrkostämman.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 24.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valet får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskjutligt papper, lika till

storlek och beskaffenhet tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 25.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 28.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäl-

ler såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 41.

För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver — — — en röst.

Till beslut i de uti § 18 mom. 2 angivna fall erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

I övriga frågor bestämmes, där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, utgången genom enkel röstpluralitet. Utfalla — — — lika antal röster.

Vad i § 17 mom. 2 samt § 18 mom. 3, 4 och 5 är för allmänna rådstugan stadgat — — — å stadsfullmäktige.

§ 56.

Ledamöterna i drätselkammaren — — — av allmänna rådstugan.

Sådant val sker, där två eller flera personer skola utses, proportionellt på sätt — — — ökat med 1.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1918; dock skall vad i § 16 första stycket och § 41 tredje stycket enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 januari 1919.

Röstlängd, som upprättas år 1918, skall uppläggas enligt de nya bestämmelserna.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Häri genom förordnas, att §§ 7—11, 14 och 23 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer, med inskränkning, varom stadgas i § 8 mom. 1, svensk undersåte från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjuguetå års ålder, därest han

a) är medlem av kommunen samt enligt § 40 förbunden att till densamma erlægga skatt,

b) icke häftar för oguldna stadsutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren,

c) icke är omyndig förklarad, och

d) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av honom ådömd straffpåföljd.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid valet för boet rösträtt utöva.

För näring eller — — — må ej röstas.

Mom. 2. Röstägande är berättigad — — — vittnens underskrift bestyrkt.

§ 9.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 10.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finns i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valförrättning får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av oförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, om han — — — tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 11.

För rösternas sammanräknande — — — själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv

röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal. — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 14.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 23.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter — — — stadsfullmäktig en röst.

Där ej — — — lika antal röster.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

e) efterskänkande av guldna stadsutskylder.

Mom. 3. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 4. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919; dock skall vad i § 23 mom. 2 och 3 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 6.

Vid omröstning följes, *på landet*, vad för kommunalstämma och, *i stad*, vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtt samt dess utövning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna — — — till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med kyrkostämmans — — — vid kyrkostämman företedda.

§ 7.

Där stads- och landsförsamlingar — — — varefter de för varje mening avgivna rösterna sammanräknas.

Vad sålunda är stadgat — — — med varandra förenade.

§ 12.

Kallelse till kyrkostämma — — — må sökas.

Har domkapitlet — — — kallelsen utfärda.

Kungörelsen uppläses — — — ånyo uppläsas.

För ärende — — — sådan stämman fattas.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom församlingen, som kyrkostämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kyrkostämman förekomma.

På kyrkostämman ankommande — — — nästföljande kalenderår,

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

§ 13.

Mom. 1. De ärenden, som å kyrkostämman till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämman förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsamt handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmåles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Mom. 2. Kan ärende, som av kyrkostämman handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så beslutar, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämman och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 3. Då jämlikt mom. 1 eller § 23 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i särkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens

fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvisa sig om att sigillerna äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 4. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammes avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 12 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov som nu är sagt må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 15.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke slutet omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — av sådan egendom;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i *församling på landet*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor, i *stadsförsamling*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor, samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*, därest högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete i någon av församlingarna överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag i *församling på landet*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

i stadsförsamling,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2) mer än 15 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

samt i förenade stads- och landsförsamlingar,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen, vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 23.

Kyrkoherden, eller den — — — i kyrkorådet ordförande.

I skolrådet — — — vara ordförande.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 256 häft. (Nr 290.)

I den — — — i stämman tillstådes.

Till ledamöter i kyrkorådet äger församlingen att å kyrkostämman utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Till ledamöter — — — män eller kvinnor.

Väljes kvinna — — — avsäga sig uppdraget.

Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.

I såväl kyrkorådet — — — icke understiga fem.

Ledamöterna — — — vunnit tillämpning.

Kyrkovärdar väljas å kyrkostämman för en tid av fyra år.

Då val av ledamöter i kyrkoråd eller skolråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses suppleanter till lika antal. I avseende å valbarhet och tjänstgöringstid gälle för suppleant vad om ledamot är stadgat.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd skall ske proportionellt på sätt som därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställles fyllnadsväljande, och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 35.

De avgifter, om vilka kyrkostämman beslutar, skola, utom i de fall, för vilka annorlunda är i lag eller författning föreskrivet, utgå på sätt om bidrag till kommuns gemensamma utgifter är stadgat i förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, med iakttagande därav — — — av kyrkostämman beslutas.

I fråga — — — icke ändring.

Angående den lindring — — — är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1918.

Den tredje ordinarie kyrkostämman för år 1918 må ej hållas före den 1 december.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Häri genom förordnas, att §§ 4, 5, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Rättighet att deltaga — — — för oguldna utskylder till församlingen, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren. Den, som — — — församlings kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. De röstberättigade skola införas i behörig röstlängd, som överståthållarämbetet för varje år från uppborndsverket infordrar och låter tillstålla församlingens kyrkoherde senast inom den 15 april, för att vid kyrkostämma före maj månads utgång justeras. De röstberättigades ordning i röstlängden bestämmes av vars och ens bostad eller, då röstberättigad icke bor inom församlingen, av läge å fastighet, eller rörelse, för vilken rösträtt utövas. För anmärkningar vare i längden nödigt rum lämnat. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 4, däri hindret beröres.

Mom. 3. Röstlängd, som vid kyrkostämma — — — sin behörighet styrker.

Förvärvar någon — — — i röstlängden införd.

§ 11.

De ärenden, som å kyrkostämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämma förrättas utan föregående beredning.

Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 13.

Mom. 1. Sedan överläggningen — — — med klubbslag.

Mom. 2. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke slutet omröstning begäres, ske öppet.

Mom. 3. Till beslut erfordras blott enkel pluralitet av de avgivna rösterna.

Mom. 4. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

§ 16.

Mom. 1. Kan ärende, som av kyrkostämma handlägges, å den ut-satta dagen icke till slut bringas, skall stämman fortsättas å annan dag, och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmas fortsättande. Den del av protokollet, som om sagda ärende handlar, skall icke justeras innan överläggning därom slutad är.

Mom. 2. Då jämlikt § 11 eller § 25 val sker proportionellt, äger ordförande, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillena äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämman begäres uppskov med detsammans avgörande och minst en tredjedel av de närvarande sig därom förena, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 10 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 25.

Mom. 1. Kyrkoherden eller den — — — som skolrådet ordförande.

Mom. 2. Till ledamöter i kyrkorådet äger församlingen att å kyrkostämman utse till det antal, den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Mom. 3. Till ledamöter — — — män eller kvinnor.

Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.

Mom. 4. Kvinna, som — — — avsäga sig uppdraget.

Mom. 5. I så väl — — — icke understiga fem.

Mom. 6. Ledamöterna i kyrko- och skolråden — — — åter inväljas.

Kyrkovärdar väljas å kyrkostämman för en tid av två år.

Mom. 7. Då val av ledamöter i kyrkoråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses ett lika antal suppleanter. I avseende å valbarhet gälle vad om ledamot är stadgat. Tjänstgöringstid för suppleant är två år.

Vad här ovan — — — ledamöterna i skolrådet.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd sker proportionellt på sätt som därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om

samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1, och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, må vid nytt val annan utses i hans ställe. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 4—6, 8 och 10 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Valen av landstingsmän — — — med slutna sedlar.

Vid valen skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — för viss meningsriktning).

Namnen skola — — — valet av landstingsmän.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

- 2 a) Val av landstingsmän — — — kommunalstyrelse på landet.
 b) Valet förrättas — — — röstberäkningen äga rum.
 c) Valet skall förrättas — — — valet noggrant angivas.
 d) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva — — — kunna iakttagas.

Valmännen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden — — — själv därtill utser.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — sigillen äro obrutna.

De valmän — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter — — — i protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet upplästs — — — skall försändelsen assureras.

e) Domhavanden skall — — — från valens förrättande.

Vid förrättningen biträdes — — — är valförrättningen avslutad.

3 a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet, som skall — — — noggrant angivas.

Om kallelse — — — rådstuga är stadgat.

I övrigt skall — — — är föreskrivet.

b) I stad — — — för sammanräkningen tillkännagivas.

För annan stadsvalkrets — — — skall försändelsen assureras.

Sammanräkningen av rösterna — — — mest spridda tidningar.

Valets utgång kungöres — — — är valförrättningen avslutad.

4. Vid avfattande — — — Kungl. Maj:t fastställes.

§ 6.

För rösternas sammanräknande — — — en grupp (partigrupp).

Inom varje grupp — — — avse själva landstingsmannavalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 8.

1. Sedan valet — — — först tilldelats honom.

Den nya sammanräkningen — — — — landstingsmännen blivit valda.

Vid varje ny — — — landstingsmannavalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall — — — vald till suppleant.

2. Vid valtillfället skall — — — blivit tidigare vald.

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara:

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra nämnda påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga, såvida han ej fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

År 1920 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av landstingsmän jämte suppleanter äga rum, gällande för två år från och med den 1 september 1920. Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 augusti 1920, där ej enligt särskilt stadgande tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.

Förslag

till

Lag

om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Härigenom förordnas, att 1 § i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 skall erhålla nedan angivna lydelse och att i följd härav lagens överskrift skall lyda som följer:

Stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

1 §.

Då val av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd och skoloråd, gemensamt kyrko- och skoloråd samt landstings förvaltningsutskott, så ock val av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande å kommunalstämma, inom kommunalfullmäktige, å allmän rådstuga, inom stadsfullmäktige, å kyrkostämma eller inom landsting, äro proportionella, skall vid valens förrättande iakttagas, vad här nedan i 2—7 §§ är föreskrivet.

*Utdrag ur protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:ts
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 april
1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLMER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte anförde:

»I yttrande till statsrådsprotokollet den 13 november 1917 framhöll hans excellens statsministern, hurusom han, när statsrådets nuvarande ledamöter tillträdde sina ämbeten, angav såsom en av statsrådets huvudsakliga uppgifter att upptaga arbetet på åtskilliga författningsreformer, däribland jämte andra den kommunala rösträttens omläggning enligt principen om lika rösträtt för alla, som betala skatt till kommunen. Vid övervägande av lämpliga åtgärder för att på bästa sätt skyndsamt bereda detta viktiga ärende hade det befunnits önskvärt att åvägabringa vissa utredningar, för vilka syntes böra anlitas särskilt tillkallade personer med politisk och kommunal insikt och erfarenhet. Vidare erinrades, att vissa

delar av den kommunala rösträttsfrågan redan varit föremål för utredning och förslag i en kunglig proposition till 1913 års riksdag, nämligen de, som rörde upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga samt begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, i vilken röstägande vore mantalsskriven. I dessa delar torde knappast erfordras någon annan förnyad utredning än möjligen en komplettering av de faktiska uppgifter av bland annat statistisk natur, som i nämnda tidigare proposition meddelades, efter numera tillgängligt material. Undersökningen borde väsentligen ägnas åt de spörsmål, som föranleddes genom ett avskaffande av den nu gällande röstskalan och dess ersättande med lika rösträtt. I detta avseende borde till en början uppmärksammas de gällande kommunala rösträttsbestämmelser i andra länder, vilka kunde vara ägnade att belysa Sveriges kommunala rösträttsproblem. I vad mån det kunde anses erforderligt att göra statistiska sammanställningar om olika samhällsgruppers och inkomsttagares ställning enligt nuvarande röstskala under jämförelse med de förhållanden, som kunde beräknas inträda med genomförande av lika rösträtt, borde överlämnas åt de tillkallade utredningsmännen att själva avgöra; av intresse syntes i detta hänseende kunna bliva en belysning av de olikheter i röstskalans verkningar inom städerna och på landsbygden, som föranleddes av nu gällande bestämmelser samt av dessa bestämmelsers ogynnsamma följder för den jordbrukande befolkningen, särskilt de mindre jordbrukarnas kommunala röstetal i förhållande till andra samhällsklasser.

I omedelbart sammanhang med rösträttsfrågan stode, anförde vidare statsministern, den skrivelse, som avlätits av 1917 års riksdag om sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medförde förlust av kommunal rösträtt, begränsades enligt i huvudsak samma grunder, som vore bestämda för den politiska rösträtten, och detta spörsmål borde uppenbarligen sammanföras med förslaget om nya rösträttsbestämmelser. Vad anginge de yrkanden på s. k. »garantier» i samband med röstskalans avskaffande, som framkommit i den politiska diskussionen, hade dessa hitintills icke blivit närmare preciserade; men i den mån så skedde, borde de givetvis bliva föremål för saklig prövning. Det erinrades emellertid, att i den motion i ämnet, som antogs av andra kammaren vid 1916 och 1917 års riksdagar, särskilt framhölls, att den lika rösträtten icke syntes böra föranleda någon begränsning i den inom vårt land hävdvunna kommunala självstyrelsens princip. I överensstämmelse härmed borde vid utredningen fasthållas, att ifrågakvarande princip icke onödigtvis finge kringskäras. Inom denna ram borde det lämnas fritt att vid utredningen överväga och

föreslå de åtgärder, som kunde anses erforderliga för en sund kommunal utveckling på den reformerade rösträttens grund. I anslutning till vad i nyssnämnda motion antyddes borde därvid uppmärksamhet ägnas *dels* åt möjligheten av en varsam revision av nuvarande bestämmelser om kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut, vilken revision borde taga sikte mindre på undandragande av vissa slag av ärenden från de vanliga omröstningsreglerna än på möjligheten att kräva mer än enkel majoritet för sådana beslut, som skulle avsevärt öka skattetungan i kommuner, där denna nått en särskild höjd, *dels* åt befordrande av kommunalfullmäktiginstitutionens användning i kommuner med större utsträckning och en sådan fördelning av befolkningen, som försvårade ett allmänt deltagande i kommunalstämmorna, *dels* slutligen åt särskilda anstalter för att i de kommuner, vilkas angelägenheter behandlades omedelbart å kommunalstämma, förekomma omogna eller förhastade beslut i ärenden av särskild vikt, såsom stora anslagsfrågor och väsentligt höjd uttaxering. Efter att hava berört några andra förslag om ändringar i den kommunala förvaltningsorganisationen, avseende frågan om fullmaktsrätten, om utseende av suppleanter för stadsfullmäktige och om sammanförande av de kommunala valen till en och samma tidpunkt, ävensom om en utjämning av städernas och landsbygdens representation i landstingen, rörande vilka det syntes böra ankomma på vederbörande departementschef att avgöra, huruvida de skulle förknippas med utredningen av den kommunala rösträttsreformen eller upptagas såsom fristående frågor, uttalade slutligen statsministern, att utredningen av den kommunala rösträttsreformen syntes böra lämpligen så anordnas, att särskilda sakkunniga tillkallades för att inom civildepartementet biträda vid utarbetande av förslag om avskaffande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga, begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägande vore mantalsskriven, samt den nuvarande kommunala rösträttsskalans avskaffande och ersättande med bestämmelser, enligt vilka var och en, som fullgjort sin skattskyldighet uti kommunen, skulle äga en röst, ävensom de ändringar i kommunalförfattningarna, som i samband därmed kunde anses erforderliga.

I enlighet med detta uttalande beslöt också Kungl. Maj:t, på min hemställan, den 13 november 1917, att berörda utredning skulle inom civildepartementet verkställas och anförtros åt särskilda sakkunniga, var-till utsågos landshövdingen F. Holmquist, såsom ordförande, samt såsom medlemmar ledamöterna av riksdagens första kammare borgmästaren K. E. von Geijer och redaktören M. Hellberg samt ledamöterna av andra kammaren, lantbrukaren Sven Bengtsson i Norup, hemmansägaren E. O.

Magnusson i Tumhult, komministern H. M. Hallén och muraren G. V. Källman. Efter det herrar von Geijer och Magnusson av sagt sig uppdraget, inkallades bland de sakkunniga, jämte övriga ovanbemälda personer, t. f. revisionssekreteraren Nils Andersson.

Sedan dessa sakkunnigas betänkande, dagtecknat den 10 april 1918, hit inkommit, är förevarande fråga i det skick, att den kan göras till föremål för framställning från Kungl. Maj:ts sida till riksdagen.

Inledning.

Innan jag ingår på grunderna för de förslag i förevarande avseende, som synas böra underställas riksdagen, vill jag, jämte en kort sammanfattning av den lika kommunala rösträttens förhistoria i vårt land, framlägga några allmänna grundläggande synpunkter för bedömning av ifrågasvarande spörsmål.

Vad då först beträffar tidigare behandling i riksdagen av frågan om reformer i den graderade kommunala rösträttsskalan må erinras om, att redan vid riksdagarna 1865 och 1866 förslag väcktes om lika kommunal rösträtt i stad och 1867 om röstning efter huvudtalet i alla kommunens angelägenheter, det senare förslaget framlagt i ej mindre än 7 motioner, däraf 4 avsågo röstning efter huvudtalet i alla kommunala ärenden och de 3 övriga åter allenast vid val. Vid riksdagen 1869 väcktes jämväl motioner om införande av lika rösträtt i kommunala angelägenheter eller åtminstone vid val till kommunala befattningar. Vidare framställdes vid 1870 års riksdag förslag om dels lika rösträtt i alla kommunala angelägenheter, som ej vore utgiftsfrågor, dels lika rösträtt åtminstone i fråga om val till kommunala befattningar. Vid 1871 års lagtima riksdag väcktes motion om lika rösträtt i kommunens alla angelägenheter eller åtminstone vid val. Även 1872 påyrkades lika rösträtt vid val till kommunala befattningar. Förslag i ämnet framkommo vidare 1874 om lika rösträtt, 1877 om lika rösträtt dels i allmänhet, dels vid val utom landstingsmänna- och elektorval samt 1879 om lika rösträtt för alla röstberättigade vid val till kommunala befattningar på landet. Vid 1880 års riksdag väcktes motion i andra kammaren om begränsning av den kommunala röstskalan. Skrivelse i anledning härav beslöts på lagutskottets förslag av andra kammaren, men avlogs i första kammaren. Tidigare förslag hade icke vunnit anslutning i någondera kammaren. Förslag väcktes vidare 1886 om lika rösträtt vid kommunala val, 1888 om lika rösträtt utom vid beslut om

Historik.

utgifter; 1889 dels om lika rösträtt vid val och dels om lika rösträtt i kommunala angelägenheter utom vid beslut om utgifter; 1891 om lika rösträtt vid val och 1894 om omröstning efter huvudtalet vid alla val utom till landstingsmän och deras valmän. Vid 1897 års riksdag yrkades, att vid stadsfullmäktigval varje röstberättigad skulle äga en röst. Motioner väcktes vidare vid 1898 års riksdag om lika rösträtt vid val utom vid val av kommunalfullmäktige samt av landstingsmän och valmän för utseende av landstingsmän samt vid 1899 års riksdag om lika rösträtt och proportionella val till stadsfullmäktige samt av landstingsmän och valmän för utseende av landstingsmän. Vid riksdagarna 1901 och 1903 förekommo motioner om införande av lika rösträtt och proportionella val till stadsfullmäktige. Vidare hava motioner framkommit vid 1906 års riksdag, att vid val till kommunala befattningar på landet varje röstande endast skulle hava en röst, och vid 1907 och 1908 års riksdagar om en reform av den kommunala rösträtten, byggd på grundvalen av allmän och lika rösträtt för män och kvinnor. Samtliga ovan omförmälda förslag blevo av riksdagen avslagna. Även efter 1910, då 1907—1909 års kommunala rösträttsreform trätt i kraft, hava motioner väckts om lika rösträtt och därjämte om allmän kommunal rösträtt, nämligen vid 1911 och 1912 årens riksdagar samt vid 1914 års senare riksdag. Motionerna blevo i här förevarande del vid samtliga dessa riksdagar avstyrkta av konstitutionsutskottet och avslagna av riksdagen.

Vid riksdagarna 1916 och 1917 hava, i särskilda motioner, framförts krav såväl på lika kommunal rösträtt, som på lika och allmän sådan rösträtt. År 1916 avstyrkte konstitutionsutskottet bägge förslagen, men andra kammaren biföll förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av lika kommunal rösträtt, varemot första kammaren avslög båda motionerna. Vid 1917 års riksdag förordades skrivelseförslaget angående den lika kommunala rösträtten av konstitutionsutskottet, och blev utgången vid denna riksdag i kamrarna densamma som vid 1916 års riksdag.

*Allmänna
synpunkter.*

Vid motiveringen av de förslag till lika kommunal rösträtt, som sålunda sedan flera årtionden framställts, liksom över huvud taget i alla frågor angående mera betydande reformer i den kommunala rösträtten hava två olika synpunkter gjort sig gällande. Reformkraven hava å ena sidan utgått från det kommunala livets egna behov och avsett att utveckla den kommunala självstyrelsen genom anpassning efter tidens demokratiska grundsatser, men de hava å andra sidan också tagit sikte på den kommunala rösträttens politiska betydelse såsom grundläggande för första kammarens sammansättning och i sådant avseende åsyftat en demo-

kratisering av denna kammare samt ett främjande av dess samarbete med andra kammaren. När år 1907 förslaget om den dittillsvarande hundragediga skalans reformering förelades riksdagen, sågs också detta spörsmål ur samma två synpunkter, den kommunala och den politiska. Föredragande departementschefen uppehöll sig visserligen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 30 januari 1907 vid framläggande av förslag till den 100-gradiga skalans reformering blott vid den kommunala sidan av spörsmålet. Men i propositionen om införande av allmän rösträtt till andra kammaren med proportionell valrätt till båda kamrarna framhöll han även, att då de röstskalor, som dittills varit gällande vid de kommunala valen, otvivelaktigt förhindrade, att vid val till landstingen och till stadsfullmäktige de olika grupperna av valmän kunde göra sig i förhållande till sin numerär så gällande som med införande av proportionellt valsätt till första kammaren måste förutsättas, spörsmålet om en begränsning av de kommunala röstskalorna upptagits såsom ett viktigt led i de reformer, som skulle bereda väg för en annan ordning i avseende å första kammarens bildande.

Att varje kommunal rösträttsreform hos oss sålunda måste få en dubbel innebörd, en kommunal och en politisk, är en given följd av det sätt, varpå 1863—65 års representationsreform på sin tid lades. Första kammaren byggdes då på de högre kommunala korporationerna (landstingen och vissa stadsfullmäktige), vilka gjordes till valkollegier för denna kammare. Uppenbart bliver av denna anordning av vårt tvåkammerssystem följd, att en ständig växelverkan föreligger mellan frågan om reformering av första kammaren och frågan om en omläggning ur kommunala synpunkter och i kommunernas intresse av rösträtten inom kommunerna. Grundläggande för svenskt tvåkammerssystem, sådant det uppbyggts med två likaberättigade kamrar genom 1865 års representationsreform med de 1907—09 beslutade jämkningarna däri, är å ena sidan, att när reformer i första kammarens sammansättning äro behöfliga, kraven på dessa reformer måste inriktas på en förändring av den kommunala rösträtt, efter vilken de såsom elektorsförsamlingar till första kammaren tjänstgörande kommunala korporationerna väljas, och å den andra sidan att, när kommunala synpunkter kräva en omläggning av rösträtten i kommunerna, denna omläggning omedelbart återverkar på första kammarens sammansättning.

Ur båda dessa utgångspunkter, den kommunala och den politiska, är det som frågan om en reform av rösträtten i kommunerna även nu upptagits. Det har visat sig, att den revision av röstskalan, som genomfördes med 1907—1909 års beslut, ingalunda varit tillräcklig, vare

sig med hänsyn till grunderna för första kammarens sammansättning eller med hänsyn till den kommunala självstyrelsens sunda organisation i det moderna svenska samhället. Den 40-gradiga skalan såsom grundval för första kammarens bildande har skapat ett motsatsförhållande mellan denna kammare och den på allmän rösträtt uppbyggda andra kammaren, som försvårat samarbetet dem emellan och blivit ett hinder för en lugn och sund samhällsutveckling. Det har befunnits oförenligt med en demokratisk tidsålders åskådning, att medan rösträtten till andra kammaren är lika och allmän, rösträtten till första kammaren ej blott är knuten till villkor om innehavande av viss egendom eller viss inkomst, utan också graderad efter storleken av denna inkomst eller egendom. Inom kommunerna har rösträttens gradering även i den 40-gradiga skalans modifierade form likaledes allt starkare känts såsom ett orättfärdigt gynnande av de högre inkomsttagarna och ägarna av större egendom, i samma mån som det kommunala livet utvecklats och den uppfattning alltmera trängt igenom, att var och en kommunalt röstberättigad har samma intresse av de kommunala ärendenas behandling på ett för alla gagnande sätt, samt att insikt och duglighet i kommunala värv ingalunda är graderad efter inkomst och egendom. Därjämte har erfarenheten ådagalagt, att själva konstruktionen av den 1909 införda skalan på viktiga punkter lider av fel, som i och för sig göra den i längden ohållbar — den godtyckliga olikheten i graderingens genomförande i städerna och på landet, den ogynnsamma ställning, i vilken skalan försätter ägare av fastighet, i synnerhet jordbruksfastighet, i förhållande till löntagare och lönarbetare, o. s. v.; jag skall längre fram återkomma till en mera ingående behandling av dessa förhållanden. Slutligen har kravet på röstskalans avskaffande förstärkts genom jämförelsen mellan svenska förhållanden på detta område och andra kulturländer, av vilka flertalet fullständigt sakna varje motsvarighet till vår gradering av rösträtten inom kommunerna. Icke blott lika, utan även allmän kommunal rösträtt (oberoende av census eller skattskyldighet till kommunen) är införd i Norge, Finland, Schweiz, Frankrike och Elsass-Lothringen; lika rösträtt för alla kommunalt skattskyldiga gäller i Danmark, England och Nederländerna. I Belgien är rösträtten visserligen graderad, men på ett helt annat och för inkomst och förmögenhet vida mindre gynnsamt sätt än i Sverige; grunden är allmän rösträtt, med endast en eller två, vid vissa val tre, tilläggsröster för vissa kategorier av medborgare, och graderingen är här densamma för den politiska och den kommunala rösträtten. Endast i Österrike samt ett antal tyska stater är den kommunala rösträtten beroende av census samt graderad, och det är att märka, att i Preussen, den ledande av de tyska staterna, graderingens

upphävande synes stå på dagordningen i samband med den här gällande politiska klassvalrättens ersättande med allmän rösträtt.

De sakkunnigas förutnämnda utredning har haft till huvuduppgift dels att närmare pröva och belysa grunderna för de mot röstskalan framställda anmärkningarna och för införande av en ograderad, lika rösträtt inom kommunerna, dels upptaga vissa i samband härmed stående frågor angående den kommunala självstyrelsens organisation. Den förstnämnda av dessa undersökningar berör även den politiska innebörden av ifrågavarande reform, i det att de skäl, som ur den samhällliga rättvisans synpunkt blivit framlagda för röstskalans avskaffande, uppenbarligen hava sin giltighet icke blott med hänsyn till det kommunala livet, utan också med hänsyn till den kommunala rösträttens verkningar på första kammarens sammansättning. Då det, såsom jag längre fram kommer att utveckla, av utredningen otvetydigt framgått, att den graderade rösträttskalan kränker stora samhällsklassers berättigade intressen och står i strid mot vår tids allmänna principer för medborgerlig rätt i det moderna samhället, så innebär detta självfallet, att röstskalan måste underkännas så väl i det kommunala livet som i sin tillämpning såsom grundval för första kammarens bildande. Så till vida har utredningen sålunda upptagit båda de synpunkter, som förut angivits såsom de bärande grunderna för kravet på lika kommunal rösträtt.

Emellertid har i den offentliga diskussionen gjorts gällande, att frågan även måste betraktas från andra sidor. Man har invänt, att en reform av den kommunala rösträtten i angiven riktning skulle dels rubba grundvalarna för den svenska riksdagens tvåkammerssystem, dels också innebära faror för en sund kommunal utveckling, särskilt på det ekonomiska området, emedan därmed allt för stor makt skulle komma att läggas i de små skattebetalarnas händer, och man har uppställt den fordran, att i händelse av en sådan reform å ena sidan första kammarens bildande borde omläggas på nya grunder, å andra sidan garantier skapas mot de befarade ogynnsamma verkningarna inom kommunerna. Av dessa krav har det senare, såsom jag förut antytt, blivit upptagit vid utredningen, och jag kommer i det följande att närmare ingå på de spörsmål, som i detta hänseende kunna förtjäna att uppmärksammas. Däremot har frågan om en omläggning av första kammaren på nya grundvalar icke ingått i det uppdrag, som överlämnats åt de tillkallade sakkunniga, och något förslag i denna riktning kommer icke heller att för Kungl. Maj:t framläggas. Jag anhåller att få angiva skälen härför.

*Den lika
rösträtten
och två-
kammars-
systemet.*

Det förhåller sig icke så, att röstskalans avskaffande och införande av lika rösträtt i kommunerna för alla, som betala kommunalskatt, skulle

äventyra principerna för den svenska riksdagens tvåkammerssystem. I den utveckling, som utmynnade i 1865 års riksdagsskick, spelade den graderade skalan såsom grundval för första kammaren icke någon avgörande roll. Grundtanken i detta tvåkammerssystem var *icke*, att första kammaren i motsats till den andra skulle göras till en särskild representation för inkomst och förmögenhet, utan tvärtom, att även första kammaren skulle byggas på sådana grunder, att den kunde anses såsom en representation för hela folket i likhet med den andra. Denna ståndpunkt stod i direkt samband med strävandet att — i motsats till förhållandet inom de flesta andra europeiska länder — giva den svenska första kammaren lika befogenhet och myndighet med den andra. Man hade under representationsfrågans långvariga behandling dels funnit, att ööverstigliga svårigheter i Sverige reste sig mot att skapa ett överhus i egentlig bemärkelse efter engelskt mönster, dels också kommit till insikt om, att därest den svenska riksdagen skulle grundas på principen om två lika-berättigade kamrar, ett sådant likaberättigande vore oförenligt med en karaktärsskillnad mellan kamrarna, genom vilken den första komme att representera väsentligt andra samhällselement än medkammaren. Denna åskådning ligger till grund för den kungliga proposition, som framlades år 1863 och som ledde till 1865 års riksdagsordning.

Förslaget byggde i sina grunddrag på 1847 års representationskommittés betänkande, och i sagda betänkande avvisas uttryckligen tanken på att den övre kammaren skulle företräda samhällets aristokratiska element, den nedre kammaren dess demokratiska, eller att över huvud taget kamrarna skulle hava till uppgift att representera olika intressen. Kommittén uttalade, att den övre kammaren visserligen borde giva uttryck åt samhällets »återhållande», den nedre kammaren åt dess »rörliga element», men denna princip finge icke tillämpas så, att den medförde en fortfarande strid mellan kamrarna, eller att en motsats dem emellan förbundes med fixa sociala motsatser. På grund härav föreslog kommittén, att den grundläggande valrätten skulle bliva lika för båda kamrarna, och att den övre kammarens karaktärsskillnad från den nedre skulle åstadkommas endast genom indirekta val, längre mandattid och särskilda valbarhetsbestämmelser. Dessa grundtankar upptogos fullständigt av upphovsmannen till 1863 års kungliga proposition, justitiestatsministern Louis De Geer; även han ansåg, att såsom medel för karaktärsskillnaden emellan kamrarna de indirekta valen, den längre mandattiden — med successiv förnyelse — och de särskilda valbarhetsvillkoren voro tillräckliga, och även han tänkte sig till en början att låta båda kamrarna utgå ur samma valrättsbestämmelser. När emellertid i det slutliga förslaget första

kammaren kom att uppbyggas på en graderad röstskala, medan rösträtten till andra kammaren blev lika, så berodde detta icke därpå, att röstskalan ansågs erforderlig för att giva första kammaren dess särskilda karaktär, utan därpå, att man för åstadkommande av indirekta val till första kammaren fann det lämpligt att använda de nyss skapade kommunala representationerna, landsting och stadsfullmäktige, till vilka representationer en graderad röstskala enligt de redan utfärdade kommunalförfattningarna gällde. Någon avgörande betydelse tillmättes då icke åt denna röstskala; dess verkningar voro för övrigt, när förslaget för riksdagsordning utarbetades, ännu icke prövade. I alla de uttalanden om det nya tvåkammerssystemet, som från förslaget upphovsmän och anhängare föreligga, berördes densamma endast flyktigt. Huvudsyftet var att skapa ett *sådant* tvåkammerssystem, som kunde utgöra »ett sant uttryck av tänkesättet hos majoriteten av den politiskt tänkande delen av nationen», såsom en av förslaget främste målsmän uttryckte det, och första kammarens »återhållande» uppgift ansågs egentligen ligga däri, att majoritetens tänkesätt icke skulle kunna göra sig gällande förr än visshet vunnits, att det var överlagt och varaktigt. Härmed överensstämmer till fullo, att skaparne av 1865 års riksdagsskick fäste synnerlig vikt vid, att icke det motsatsförhållande, som funnits mellan de gamla stånden, skulle överflyttas till de båda kamrarna, då därmed en parlamentarisk regeringsbildning bleve försvårad eller förhindrad.

Det är sålunda uppenbart, att den graderade röstskalan icke kan anses såsom något väsentligt moment i det svenska tvåkammerssystemet, sådant detta ursprungligen avsågs. Tvärtom har erfarenheten visat, att när en sådan röstskala obetänkt infogades såsom grundval för första kammaren, detta kommit att förrycka vårt tvåkammerssystem i strid mot dess egentliga principer på ett i hög grad allvarligt sätt, i det att därav följt dels att första kammaren blivit, vad man icke ville att den skulle bliva, en representation för särskilda sociala intressen inom samhället, dels ock att en motsats uppvoxit mellan kamrarna, som utgjort ett ständigt hinder för ett gott samarbete dem emellan. Därmed har den graderade skalan blivit en fara för tvåkammerssystemet i stället för en styrka. Skall första kammaren kunna bibehållas vid sin lika befogenhet med den andra, så måste grunden till denna motsats undanröjas.

Denna uppfattning bestyrkes av motsvarande förhållanden i andra länder. Överallt, där första kammaren intar en maktställning, som i någon mån kan jämföras med vår första kammare, är den grundad på val efter sådan ordning, att den kan sägas utgå från hela folket *utan* graderad röstskala. I Frankrike, Schweiz, Nederländerna, Nordamerikas

föreanta stater och dess delstater är det de indirekta valen, mandattiden och valbarhetsbestämmelserna, som konstituera första kammarens särskilda karaktär, men däremot icke någon gradering av rösträtten. I Belgien är rösträtten vid politiska val liksom vid kommunala på nyss antytt sätt graderad, men samma rösträtt ligger till grund för senaten som för deputerade kammaren. Danmark har hittills utgjort ett undantag från nämnda regel, men även detta land har nu erhållit en författning, enligt vilken valen till landstingen ske utan företräde för förmögenhet eller inkomst, efter samma allmänna valrättsvillkor som för folketinget, blott med högre valrättsålder. I alla dessa länder är sålunda tvåkammersystemet fullständigt oberoende av den gradering av röstskalan för första kammaren, som hittills funnits i Sverige.

Under sådana förhållanden är det så långt ifrån, att den kommunala röstskalans avskaffande skulle stå i strid med grunderna för svenskt tvåkammersystem, att tvärtom detta avskaffande måste anses innebära ett återvändande till de principer, som ursprungligen lågo till grund för tillkomsten av detta tvåkammersystem. Den utväg, som Louis De Geer valde för att ordna de indirekta valen till första kammaren, nämligen att anförtro dessa val åt de större kommunala representationerna, har i och för sig befunnits god; det gäller endast att omlägga grunderna för dessa representationer på ett sätt, som motsvarar de nya tidsförhållandena. Man bör uppmärksamma, att även med lika kommunal rösträtt i Sverige första kammaren skulle fortfarande bibehålla en ytterligare faktor för sin särskilda karaktär utöver dem som, ansetts erforderliga i andra länder med vald första kammare. I dessa andra länder — utom i Nederländerna — gälla, mer eller mindre fullständigt, samma valrättsvillkor för överkammaren som för underkammaren. Nu förutsättes ej att här i Sverige gå lika långt; valrätten till första kammaren skulle hos oss fortfarande bindas vid skattskyldigheten till kommunen. Detta utgör en ytterligare omständighet till de andra, som åt vår första kammare giva dess särskilda karaktär. Härmed och med de övriga karaktärsskillnaderna mellan första och andra kammaren finnas fullt tillräckliga »garantier» för att det icke med något som helst fog skall kunna påstås, att den lika kommunala rösträtten kommer att skapa ett »maskerat enkammersystem». Därjämte bör ihågkommas, att hos oss genom det proportionella valsättet tillkommit ännu en särskild garanti för att första kammarens sammansättning icke skall bliva ensidig. Redan när detta infördes, anmärktes det för övrigt, att proportionellt valsätt och fyrskala icke passade ihop. »Om jag ock kan väl förstå en proportionalism, som bereder vart parti dess rätt, beräknad i förhållande till antalet valmän inom partiet,» yttrade en talare under rösträttsdebatten i

första kammaren år 1907, »förstår jag vida mindre en sådan proportionalism, där icke antalet valmän utan antalet fyrkar eller bevillningskronor, på visst sätt beräknat, faller utslaget. Logiken pekar tydligt, i vilken riktning den vidare utvecklingen kommer att gå, och denna svaga damm kommer snart att bliva genombruten.» Det är denna logiska slutsats, som nu bör dragas.

Man kunde ifrågasätta, om icke med den lika rösträtten bör kombineras även ändring i valbarhetsvillkoren för första kammaren. Denna fråga synes mig emellertid icke nu behöva upptagas, då den kan behandlas fristående och icke står i nödvändigt sammanhang med grunderna för valrätten.

Betraktas frågan ur det svenska tvåkammerssystemets synpunkt, kan således sägas att, om lika kommunal rösträtt är rättvis och riktig för kommunerna, så kan den ej förhindras av hänsyn till denna rösträtts betydelse såsom grundval för första kammaren, utan är tvärtom därav ytterligare motiverad. En grundtanke i 1865 års riksdagsskick är just, att första kammaren skall utgå ur val av kommunala representationer, och detta även om rösträtten till dessa representationer förändras efter olika tidars och förhållandens krav. Frågan om den lika kommunala rösträtten måste därför framför allt prövas ur *kommunala* synpunkter och dessa där vid bliva de avgörande.

I överensstämmelse med uppfattningen, att spørsmålet om lika kommunal rösträtt väsentligen är en kommunal fråga, hava de tillkallade sakkunniga framför allt haft till uppgift att utreda, om och i vad mån den lika rösträtten i kommunerna påkallar förändringar i fråga om kommunala organisationer, avgöranden och befogenheter, vad man kallat »garantier» mot missbruk av den lika rösträtten. Tillika hava de sakkunniga upptagit till övervägande vissa andra med huvudreformen sammanhängande eller närstående spørsmål: angående rösträtt för juridiska personer, angående rösträtt vid val till landsting för sådana, som ej äro mantals-skrivna inom den kommun, för vilken valet hålles, — tvenne spørsmål som vid 1913 års riksdag varit föremål för proposition till riksdagen och som nu i samband med den lika rösträtten med allt skäl återupptagits — samt angående begränsning av det kommunala utskyldsstrecket. Jag torde få tillfälle återkomma till alla dessa spørsmål under särskilda avdelningar här nedan.

Med röst-rättsreformen sammanhängande frågor.

Här må erinras, att Kungl. Maj:t redan till riksdagen avlåtit särskilda propositioner om ändringar i kommunalförordningarna, syftande *dels* till utseende av suppleanter för stadsfullmäktige, *dels* till sammanförande av vissa kommunala val och inskränkning av deras förekomst, *dels ock* till utjämnad representation stad och land emellan i landstingen

m. m., vilka frågor befunnits lämpligen böra genom särskilda propositioner underställas riksdagens prövning.

Slutligen torde jag böra med ett par ord beröra en fråga, som står i visst samband med den kommunala rösträttens omdanande, nämligen spørgsmålet, om och i vad omfattning röstning med fullmakt bör vara medgiven. Denna fråga sammanhänger emellertid också intimt med den politiska rösträtten. Jag erinrar härvid om riksdagens skrivelse den 22 maj 1908 med begäran om utredning, huruvida och under vilka villkor undantag måtte kunna göras från den i 34 § RO. givna bestämmelsen, att rösträtt ej må utövas av annan röstberättigad än den, som vid val tillfället personligen inställer sig. Den i detta ärende igångsatta utredningen har först för ett par veckor sedan blivit slutförd, men kräver, enligt vad chefen för justitiedepartementet meddelat mig, ytterligare överarbetning, innan förslag i ärendet kan framläggas för riksdagen. På grund av att sistberörda fråga sålunda ej ännu är färdig till avgörande, har jag ansett nödigt att även utskilja frågan om fullmaktsröstningen i kommunerna från spørgsmålet om den graderade kommunala rösträttsskalans upphävande: och torde denna fråga i sinom tid fristående för sig bliva upptagen.

Efter denna inledande översikt över de allmänna synpunkterna på spørgsmålet om den lika kommunala rösträtten, övergår jag nu först till frågan om

Upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga.

En av de frågor på kommunallagstiftningens område, som längst och i största utsträckning varit föremål för uppmärksamhet såväl inom som utom riksdagen, är spørgsmålet om avskaffande av den rösträtt i kommunala angelägenheter, som tillkommer bolag, andra juridiska personer och omyndiga, samt införande av principen om personligheten såsom grundläggande för kommunal rösträtt.

Sakkunniga. Såsom närmare framgår av de sakkunnigas betänkande samt av en vid 1916 års konstitutionsutskotts utlåtande nr 19 fogad historisk redogörelse, framkom förslag i sådan riktning redan ganska kort efter kommunallagarnas trädande i kraft, eller vid 1867 års riksdag, och motioner i liknande riktning väcktes därefter vid riksdagarna 1868, 1884, 1893, 1899, 1907, 1908, 1911 och 1912. I en år 1913 framlagd, av konstitutionsutskottet tillstyrkt och av andra kammaren bifallen kungl. proposition föreslogs jämväl upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga utom i avseende å ärenden, som röra i mantal satt jord.

Vid 1914 års senare riksdag bragtes frågan ånyo motionsvis under riksdagens prövning, och i de av herrar Kvarnzelius m. fl., Edén m. fl. samt Hallén m. fl. vid riksdagarna 1916 och 1917 väckta motioner framställdes samma yrkanden som i 1913 års proposition. Motionerna vid 1916 och 1917 års riksdagar tillstyrktes i hithörande delar av konstitutionsutskottet och biföllos av andra kammaren.

I nämnda proposition samt i 1916 års konstitutionsutskotts utlåtande nr 19 ävensom i en vid de sakkunnigas betänkande fogad bilaga förefinnas redogörelser för, hur förhållandena i förevarande hänseende gestaltat sig i utlandet, och framgår därav, att i alla länder, där personlighetsprincipen i övrigt i fråga om den kommunala rösträtten kommit till tillämpning, sådan rösträtt icke tillkommer juridiska personer och omyndiga samt att även i vissa andra länder, bl. a. vissa tyska stater, juridiska personer sakna kommunal rösträtt. De sakkunniga omnämna även de förslag om upphävande av kommunal rösträtt för juridiska personer och omyndiga, som under trycket av krigsförhållandena framlagts i Preussen.

För vinnande av kännedom därom, i vilken omfattning kommunal rösträtt tillkom bolag och andra samfälligheter samt omyndiga och oskiftade dödsbon, hade i samband med 1913 års proposition statistiska centralbyrån verkställt en utredning av hithörande förhållanden, vilken utrednings resultat publicerades i en vid sagda proposition fogad bilaga. Det av centralbyrån vid nämnda undersökning begagnade materialet underkastades sedermera delvis av en utav ämbetsverkets tjänstemän förnyad bearbetning för belysande av frågan, i vilken utsträckning det förekom att de särskilda bolagen ägde röster i flera kommuner samtidigt och huru många röster, som inalles tillkomme varje sådant bolag. Resultaten av denna utredning, som var inskränkt till norrlandslänens landsbygd, framlades i Statistisk Tidskrift 1913 häfte 3. För att ytterligare komplettera det tillgängliga statistiska materialet hava de sakkunniga företagit en statistisk bearbetning av 1916 års och i några fall 1914 års kommunalröstlängder för 107 landskommuner och 17 städer och framlagt resultatet därav i en vid sitt betänkande fogad bilaga, varjämte i betänkandet (sid. 24) lämnats en redogörelse för vissa av resultaten. Utredningen omfattar bl. a. uppgifter om antalet effektivt röstberättigade bolag och andra samfälligheter samt omyndiga och på annan ort mantalsskrivna ävensom i vilken omfattning dessa röstgrupper utövat sin rösträtt, i vilka hänseenden uppgifter hittills saknats.

De sakkunniga hava i sitt betänkande anslutit sig till de uttalanden om bolags och annan opersonlig rösträtt, som framkommit i 1913 års kungl. proposition samt i herr Kvarnzelius' m. fl:s och herr Edéns m. fl:s

motioner vid 1916 och 1917 års riksdagar ävensom i konstitutionsutskottets utlåtanden över sagda proposition och motioner, och i överensstämmelse härmed föreslagit sådan ändring av kommunallagarna, att kommunal rösträtt för bolag och andra samfälligheter ävensom för omyndiga och oskiftat bo, vari ingen myndig delägare finnes, skulle upphävas, utom i avseende å ärenden, som rörde i mantal satt jord. Beträffande de sakkunnigas motivering hänvisas till betänkandet (sid. 27).

Departementschefen.

Redan tidigare, nämligen i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 4 april 1913 rörande det förslag till ändring i kommunallagarna, som genom proposition förelades 1913 års riksdag, har jag haft tillfälle att uttala min uppfattning i den nu förevarande frågan om upphävande av kommunal rösträtt för bolag och andra juridiska personer samt omyndiga.

De av mig då anförda skälen för en dylik reforms vidtagande hava av sedermera vunna erfarenheter ytterligare bekräftats. Utan att i sin helhet upprepa vad av mig till nämnda statsrådsprotokoll yttrades, skall jag tillåta mig att i korthet redogöra för de synpunkter, som enligt min mening äro avgörande för frågans bedömande.

Den kommunala rösträtten bör vara grundad på personligheten, så att röstgivningen bestämmes av en efter moget övervägande bildad personlig uppfattning av de kommunala frågorna. Att tillerkänna bolag och andra juridiska personer rösträtt i kommunala angelägenheter framstår alltmer för det allmänna medvetandet såsom något orimligt och stötande. Detta gäller i all synnerhet stadsfullmäktig- och landstingsmannaval, i fråga om vilka de skilda politiska åskådningarna numera i högre grad än förr göra sig gällande. Det kan icke vara riktigt och rimligt att betrakta skattskyldigheten i och för sig såsom grund för rösträtt, utan den är allenast ett rösträttstreck, och därför kan den, vare sig den bibehålles såsom ett sådant eller ej, icke, såsom stundom gjorts gällande, för bolag och andra juridiska personer, bakom vilka icke står en personlig uppfattning till de allmänna angelägenheterna, medföra rätt att deltaga i avgörandet av desamma. Genom senare års kommunala rösträttsreformer hava öppnats större möjligheter än förut för de smärre skattebetalarna att deltaga i det kommunala livet. Härigenom har också kravet på personligt ställningstagande i allmänna angelägenheter skärpts. Men detta gör, att den opersonliga rösträttens bibehållande alltmera framstår såsom något föråldrat och för den allmänna åskådningen främmande, i all synnerhet som utövarna av denna opersonliga rösträtt i stor utsträckning sammanföras av gemensamma intressen och därför, särskilt med nu-

varande röstskala och bestämmelser i övrigt, utöva ett betydande inflytande vid de kommunala valen.

Till belysande av storleken utav detta inflytande torde några ord om de föreliggande statistiska undersökningarna av hithörande förhållande i detta sammanhang vara på sin plats.

Av den statistiska utredning, vars resultat publicerades såsom bilaga till 1913 års proposition, framgår såväl antalet vid landstingsmannavalen 1910 i röstlängderna upptagna juridiska personer och omyndiga som de röstetal, vilka disponerades av nämnda kategorier, men utredningen visade varken antalet effektivt röstberättigade eller i vilken utsträckning de utövat sin rösträtt. Ej heller hade någon reduktion kunnat göras för de personer, som varit upptagna i röstlängderna i två eller flera kommuner. Medelröstetalen för de särskilda kategorierna utgjorde därför icke medelröstetal för dessa kategorier över huvud taget utan för det röstetal, dessa hade inom en och samma kommun. Emellertid visade utredningen, att exempelvis aktiebolagen på landsbygden hade ej långt ifrån 4 och i städerna nära 3 gånger så högt medelröstetal som samtliga röstägande. Det totala röstetalet för samtliga hithörande kategorier (med undantag för enkla bolag) utgjorde å landsbygden 5% och i städerna 5.4 % av samtliga i röstlängden upptagnas röstetal.

Den i det föregående omnämnda, i Statistisk Tidskrift publicerade undersökningen rådde i viss mån bot på antydda brister i 1913 års utredning, i det genom densamma blev klart, i vilken grad en av de viktigaste av ifrågavarande kategorier, nämligen aktiebolagen, inom en del av landet, Norrlands landsbygd, ägde rösträtt i flera kommuner, varjämte upplysning erhöles om medelröstvärdet för varje bolag. Det befanns sålunda, att fyra bolag funnos, som hade rösträtt i icke mindre än 37 kommuner, och att av dessa bolag ett förfogade över sammanlagt 878 röster, ett över 677, ett över 653 och ett över 572 röster, samtliga så gott som uteslutande inom två län. Dessa fyra bolags sammanlagda röstetal uppgick till 2,780, därav 1,254 röster inom ett län och 1,509 inom ett annat. Även åtskilliga andra bolag nådde upp till höga röstetal, ett till över 500 och åtta bolag till mellan 400 och 500 röster, och de bolag, som hade rösträtt inom minst 15 kommuner, disponerade i ett län sammanlagt 4,361 röster och i ett annat 2,759 röster. Att märka är, att i denna utredning städerna ej medtagits; i motsatt fall hade siffrorna säkerligen blivit högre.

En annan brist i statistiska centralbyråns utredning år 1913 har till en del avhjälpes genom den av de sakkunniga föranstaltade representativa undersökning av rösträttsförhållandena inom vissa kommuner vid landstingsmannavalen 1916 (och delvis 1914). På sätt av de sakkunnigas be-

tänkande närmare inhämtas, var antalet icke röstberättigade bland ifrågasvarande kategorier juridiska personer vida mindre än för övriga i röstlängden upptagna röstägare, vadan de kunna utöva ett betydligt större inflytande än vad siffrorna för de i röstlängd upptagna giva vid handen. Nämnas må, att *effektivt röstberättigade* aktiebolag, solidariska bankbolag, sparbanker och försäkringsinrättningar utgjorde å landsbygden 1 % och i städerna 1'4 % av samtliga röstberättigade och att deras röstetal utgjorde 3'8 % å landsbygden och 3'5 % i städerna av samtliga röstberättigades röstetal. Samtliga effektivt röstberättigade juridiska personer (enkla bolag ej medräknade) och omyndiga utgjorde på landsbygden 4'9 % och i städerna 7'0 %; deras röstetal utgjorde resp. 6'7 % och 7'1 %. Av utredningen framgår vidare, att medelröstetalet för *de röstande* inom kategorierna juridiska personer (enkla bolag ej medräknade) och omyndiga utgjorde å landsbygden 16'5 mot 7'0 för samtliga röstande och i städerna 24'9 mot 14'5. För bolagen och bankerna utgjorde de i röstlängden upptagnas medelröstetal å landsbygden 19'4 och i städerna 27'4, medan de röstande bolagens och bankernas medelröstetal belöpte sig till ej mindre än 26'1 och 32'3 respektive. Medelröstetalen för juridiska personer och omyndiga, åtminstone då fråga är om de röstande, är högre än för någon annan grupp med undantag för godsägare m. fl. å landsbygden, och tages hänsyn blott till aktiebolag och banker, är deras medelröstetal för röstande å landsbygden mer än 56 % och i städerna inemot 40 % högre än röstetalet för den sociala grupp bland fysiska personer, som har det högsta medelröstetalet.

Slutligen utvisar utredningen, att av de 107 landskommuner, som densamma omfattat, ej mindre än 22 funnos, där de av bolag och andra samfälligheter samt omyndiga innehavda rösterna utgjorde över 10 %. I 3 städer av de 17, undersökningen omfattat, utgjorde de av bolag och andra samfälligheter samt omyndiga innehavda rösterna mellan 10 och 11 % av samtliga. I en av landskommunerna innehade de opersonliga röstägarna i det närmaste 20 % av hela röstetalet.

Beträffande deltagandet i valen framgår visserligen av de sakkunnigas utredning, att här avsedda röstgrupper i allmänhet begagnade sin rösträtt i mindre utsträckning än andra röstberättigade, men tillika visar det sig, att av nämnda grupper den, som omfattar aktiebolag, solidariska bankbolag, sparbanker och dyl., betydligt livligare begagnade sig av sin rösträtt än övriga ifrågasvarande grupper. Utredningens siffror giva jämväl vid handen, att bland juridiska personer i högre grad än bland röstägande i allmänhet gäller, att de större röstägarna livligare än de smärre begagna sig av sin rösträtt

Förestående, ur de sakkunnigas statistiska utredning hämtade uppgifter och denna utrednings resultat i övrigt utmärka än tydligare än hittills tillgängliga fakta det betydande inflytande, som de juridiska personerna kunna utöva inom det kommunala livet. Därvid bör även beaktas det av de sakkunniga berörda förhållandet, att de olika bolagen på många sätt förenas av gemensamma intressen, som komma att av deras förenade röstetal skapa en väldig maktfaktor inom kommunalpolitiken, särskilt som denna siffra i många fall ökas med det röstetal, som disponeras av personliga röstinnehavare, vilkas intressen av en eller annan anledning äro knutna till bolagens.

Att det dominerande inflytande, som sålunda åtminstone i vissa landsändar tillkommer vissa med starka ekonomiska resurser utrustade sammanslutningar, innebär ett allvarligt missförhållande, synes mig oundersägligt. Och det torde icke kunna bestridas, att så länge ett dylikt mot sund rättskänsla och billighet stridande uppenbart missförhållande kvarstår i skyddet av lagstiftningen, varje tal om jämlikhet och samhällssolidaritet måste för de i ogynnsammare ekonomiska villkor ställda te sig såsom en fras utan underliggande mening.

Såsom av de sakkunniga framhållits, kan det ej heller anses vara förenligt ens med den 40-gradiga skalans principer, att t. ex. en bolagsdisponent skall kunna förfoga över icke blott sina egna utan även över sitt eller sina bolags röster och härigenom samt genom fullmaktsröstning ensam göra sitt kommunala inflytande gällande med många gånger 40 röster.

Även den av de sakkunniga (betänkandet sid. 29) med stöd av belysande siffror framhållna synpunkten beträffande den oerhörda utveckling, som bolagsbildningen tagit sedan våra kommunallagars tillkomst, torde kraftigt tala för, att det icke kan vara riktigt att medgiva bolagen en maktställning, som lagarnas stiftare icke kunnat förutse.

Talet om, att ett avskaffande av bolagsrösträtten skulle medföra, att bolagens intressen i kommunerna därefter icke skulle kunna tillbörligen bevakas, synes mig icke vara befogat, då säkerligen i allmänhet inom kommunerna personer finnas, vilka på grund av gemenskap i intressen iakttaga bolagens rätt. Om någon fördelning av bolagens rösträtt på delägarna, därom under tiden närmast efter kommunallagarnas tillkomst förslag framställdes, synes, med nutida uppfattning, icke kunna bliva tal.

Slutligen synas de av de sakkunniga berörda, i utlandet förefintliga rösträttsförhållanden och där väckta rösträttsförslag innebära en kraftig ~~maning~~ ~~maning~~ att icke låta vårt land vara alltför sent att vidtaga en reform,

som på andra håll antingen redan genomförts eller inom en nära framtid säkerligen kommer att genomföras.

Det nu anförda gäller i främsta rummet den viktigaste och ekonomiskt starkaste gruppen av de juridiska personerna, nämligen aktiebolagen. Men såsom de sakkunniga framhållit, tala samma skäl för avskaffande även av andra sammanslutningars rösträtt.

Delvis enahanda synpunkter gälla jämväl ifråga om den rösträtt, som förmyndare äger utöva för omyndig. Denne senare äger ej förutsättningar för medbestämmanderätt i kommunala angelägenheter, och den omständigheten, att han är skattskyldig, bör ej rimligen medföra, att rösträtt får utövas för hans förmögenhet, vilket i många fall medför ett avsteg även från den 40-gradiga skalans principer, i det förmyndaren genom disposition över sitt eget och myndlingens röstetal ofta kan rösta med mera än 40 röster.

Vad beträffar stärbhus, skulle, därest sådana till följd av personlighetsprincipens genomförande berövades rösträtt, myndiga delägare, så länge stärbhusen vore oskiftade, ofta vara i avsaknad av kommunal rösträtt, vilket kunde vara ägnat att ingiva vissa betänkligheter, särskilt i de fall, då det vore önskvärt, att stärbhusdelägarna någon tid levde i oskiftat bo. Det nu sagda gäller emellertid endast myndiga delägare. Med ett borttagande i övrigt av förmyndares rösträtt för omyndig kan det givetvis icke vara lämpligt att låta förmyndare utöva rösträtt för omyndig delägare i oskiftat bo. Rösträtt bör därför få utövas allenast för sådant dödsbo, där myndig delägare finnes, och där de myndiga delägarna äro flera, bör rösträtten för boet i dess helhet såsom för närvarande få utövas genom ombud. Förevarande spörsmål har visserligen mindre betydelse, därest det förslag om lika rösträtt, som jag här jämväl skall framlägga, vinner avseende. Jag har emellertid icke ansett tillräcklig anledning föreligga att av detta skäl frånträda den ståndpunkt i förevarande avseende, som hävdats såväl i 1913 års kungl. proposition som i motioner vid riksdagarna 1916 och 1917.

De nu anförda skälen föranleda mig att i likhet med de sakkunniga och i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition till 1913 års riksdag föreslå upphävande av kommunal rösträtt för bolag och andra samfälligheter ävensom för omyndiga och oskiftat stärbhus, däri ingen myndig delägare finnes, dock icke i avseende å ärenden, som röra i mantal satt jord.

De sakkunniga hava i sitt förslag utgått från, att röstlängd skulle träda i tillämpning först från och med ingången av kalenderåret näst efter det att den upprättats, och den, som t. ex. under år 1917 uppnått

myndig ålder, skulle införas i den nämnda år upprättade röstlängden, men först under år 1918 komma i åtnjutande av rösträtt. I mitt yttrande till statsrådsprotokollet rörande det förslag till ändringar i kommunallagarna, som genom proposition nr 261 förelagts innevarande års riksdag, har jag emellertid framhållit vikten och lämpligheten av att vid under hösten förrättade val de samma år upprättade röstlängderna komma till tillämpning. I överensstämmelse med den av mig sålunda uttalade uppfattning lär den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen om tiden för röstlängds trädande i tillämpning böra ur förslaget utgå.

Att hänföra åldersstrecket till den tidpunkt, då valet äger rum eller eljest fråga uppstår om utövande av rösträtt, eller till tidpunkten för röstlängdens upprättande, synes vara förenat med vissa olägenheter. Det torde därför vara lämpligast att i analogi med vad som gäller för val till andra kammaren föreskriva, att rösträtten inträder från och med ingången av året näst efter det, då vederbörande uppnått tjuguetå års ålder. I röstlängd böra varje år införas de personer, som under året uppnått eller uppnå myndighetsåldern, med särskilt angivande av detta förhållande. Vid valen i december äro dessa personer nämligen ej röstberättigade, men däremot vid de val, som infalla under påföljande år. Det är därför av vikt, att de upptagas redan i den röstlängd, som upprättas under hösten det år, varunder de bliva myndiga.

Begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägare är mantalsskriven.

Ett annat förhållande i avseende å den kommunala rösträtten, som ofta framhållits såsom i hög grad otillfredsställande, är, att en och samma person kan utöva kommunal rösträtt inom flera kommuner, ett förhållande som grundar sig på kommunallagarnas föreskrift om att även den, som är mantalsskriven å annan ort, är medlem av kommunen, om han där brukar fast egendom eller är uppförd till allmän beviljning för inkomst av kapital eller arbete. Det är särskilt beträffande landstingsmannavalen med deras allt mera framträdande politiska karaktär, som lagbestämmelserna i fråga äro av betydelse och ansetts böra underkastas ändring.

Inom riksdagen hava motioner väckts, dels 1907, 1908, 1911, 1912, 1916 och 1917 med yrkande, bl. a., att endast inom en kommun mantalsskrivna personer skulle vara medlemmar av och röstberättigade inom

densamma, och dels 1911, att vid val av landstingsmän medlem av kommun skulle äga rösträtt endast inom kommun, där han vore mantalsskriven. Andra kammaren beslöt för sin del år 1911 skrivelse till Kungl. Maj:t i sistberörda syfte. I 1913 års proposition framställdes enahanda förslag, som därvid tillstyrktes av konstitutionsutskottet och bifölls av andra kammaren. Vid 1914 års senare riksdag väckta motioner med samma yrkande avstyrktes av konstitutionsutskottet men bifölls av andra kammaren. Slutligen upptogs samma förslag i herr Kvarnzelius' m. fl:s och herr Edéns m. fl:s motioner vid riksdagarna 1916 och 1917, varvid konstitutionsutskottet förstnämnda året avstyrkte men det senare året tillstyrkte förslaget. Utgången blev emellertid båda åren densamma som år 1914.

Sakkunniga.

I sitt betänkande hava de sakkunniga anslutit sig till detta förslag. Av intresse för förevarande spørsmål äro de statistiska undersökningar, vilkas resultat framlagts dels i 1913 års proposition och dels i de sakkunnigas betänkande, och hänvisas härutinnan till nämnda proposition och betänkande.

Departementchefen.

Även i denna fråga har jag till statsrådsprotokollet uttalat min uppfattning i mitt yttrande beträffande det förslag till ändring i kommunallagarna, som Kungl. Maj:t förelade 1913 års riksdag. Som motivering för förslaget om rösträttens begränsning på angivet sätt vid landstingsmannaval framhöll jag den starkt politiska karaktär, som dessa val numera ovedersägligen äga, och påvisade, att utövning av rösträtt inom flera kommuner vid nämnda val kunde innebära ett överskridande av det stadgade röstmaximum av fyrtio röster, något som måste anses i hög grad strida mot grunderna för den år 1909 genomförda begränsningen av den kommunala rösträtten.

Till de sålunda anförda, enligt min mening avgörande skälen för ifrågavarande reform skall jag tillåta mig att foga några ord med anledning av de föreliggande statistiska utredningarna. Dessa visa att de å annan ort mantalsskrivna vid landstingsmannavalen kunna utöva ett inflytande, som icke kan anses betydelselöst. Sålunda må framhållas, att av de 107 landskommuner, som varit föremål för de sakkunnigas representativa undersökning, ej mindre än 21 funnos, där de å annan ort mantalsskrivna hade mer än 7 % av hela röstetalet; i ett par av dessa kommuner hade de respektive 29 och 32.5 %. Vidare är av betydelse, att i vissa av dessa kommuner även bolags och andra samfälligheters röstetal voro anmärkningsvärt stora. Sålunda funnos 18 kommuner, där det sammanlagda röstetalet för bolag och andra samfälligheter och för å annan ort mantalsskrivna utgjorde mer än 17 % av kommunens röstetal,

och dessa kategorier innehade stundom tillsammans tagna ända inemot 40 % av en kommuns hela röstetal samt avgåvo vid landstingsmannavalet i en kommun mer än 31 % av samtliga inom kommunen avgivna röster.

Dessa siffror synas mig kraftigt tala för vikten av att vid landstingsmannavalen inskränka rösträtten till personer, som äro inom kommunen mantalsskrivna.

På grund av det anförda och med åberopande jämväl av de utav de sakkunniga i övrigt anförda skäl föreslår jag ett återupptagande av det i 1913 års proposition framförda förslaget om inskränkning på nyss angivet sätt av rösträtten vid landstingsmannavalen.

De sakkunniga hava, med hänsyn till omfånget av det dem lämnade uppdrag, icke ingått på frågan, huruvida, i samband med personlighetsprincipens genomförande, rösträtten borde helt och hållet och sålunda ej blott vid landstingsmannaval begränsas till mantalsskrivningskommunen. Icke heller jag finner anledning föreligga att för närvarande upptaga nämnda fråga till behandling, utan synes reformen åtminstone tills vidare böra begränsas till landstingsmannavalen, i avseende å vilka nu gällande bestämmelser äro i den mest uppenbara grad otillfredsställande.

Lika kommunal rösträtt.

De sakkunniga hava, efter erinran om detta spörsmåls tidigare behandling i vårt land samt redogörelse för de kommunala rösträttsprinciperna i främmande länder, redogjort för det statistiska material för bedömande av den graderade röstskalans verkningar, som är tillgängligt i officiella publikationer och som sammanförts efter särskilda undersökningar av de sakkunniga. I olika bilagor till betänkandet meddelas dels viktigare data för landstingsmannaval och stadsfullmäktigeval i vissa städer alltsedan rösträttsreformen 1907—1909 (bilagan »kommunala rösträttsförhållanden under tiden 1910—1916»), dels ock resultaten av en av de sakkunniga föranstaltad statistisk utredning rörande landstingsmannavalen i vissa lands- och stadskommuner 1916 (1914), byggande på röstlängder samt uppbörds- och debiteringslängder från 107 landskommuner och 17 städer (bilagan »kommunala rösträttsförhållanden i vissa lands- och stadskommuner vid landstingsmannavalen 1916 (1914)»). Förutom juridiska personers och omyndigas samt utom kommun mantalsskrivnas rösträtt och dess utövning behandlas i sistnämnda utredning de kommunala rösträtts-

förhållandena inom olika yrken eller sociala grupper med fördelning efter mankön och kvinnkön. I denna redogörelse återfinnes också en del siffror, avsedda att belysa rösträttsförhållandena i olika grupper av valkretsar å landsbygden vid 1914 och 1916 års landstingsmannaval, nämligen i jordbruksvalkretsar, »blandade valkretsar» och industrivalkretsar. Jag hänvisar i allmänhet till dessa upplysande statistiska redogörelser och åtnöjer mig här med att särskilt framhålla vissa av dem meddelade uppgifter.

Av de vid 1916 års landstingsmannaval i röstlängden upptagna kommo på enröstgruppen å landsbygden 27½ % och i städerna 9½ %. Dessa procenttal skulle tydligen vid enröstsystem beteckna gruppens verkliga styrka. Men i fråga om röstetal nådde gruppen i fråga å landsbygden allenast 5½ och i städerna allenast 1½ %, vilka procenttal sålunda uttrycka gruppens styrka under nuvarande röstsystem. Fyrtioröstgruppen omfattade å landsbygden 2½ % och i städerna 6½ % av röstetalet men skulle vid enröstsystem ha ägt allenast 0½ och 1½ % därav.

Emellertid äro bland de i röstlängden upptagna de, som, huvudsakligen på grund av obetalda kommunalutskylder, förlorat sin rösträtt, år 1916 utgörande å landsbygden 19½ och i städerna 23½ % av de i röstlängd upptagna, betydligt talrikare för de lägre än för de högre inkomsttagarna, och likaså, och i än högre grad, är bland de effektivt röstberättigade *valdeltagandet*, utgörande å landsbygden 55½ och i städerna 57½ %, betydligt mindre livligt för de förra än för de senare.

Följden av det stora antalet icke röstberättigade och det ringa valdeltagandet bland den lägsta röstgruppen har blivit, att densammes faktiska inflytande vid landstingsmannavalen ingalunda motsvarar ovan anförda siffrorna angående röstetalet för i röstlängden upptagna 5½ och 1½ %, utan denna röstgrupp innehade allenast 2½ och 0½ % av de röstades sammanlagda röstetal, medan motsvarande procenttal för 40-röstgruppen utgjorde ej mindre än 3½ och 9½. 140 717 personer, tillhörande enröstgruppen å landsbygden, utövade föga mer än $\frac{2}{3}$ av det inflytande, som tillkom 1 325 personer, tillhörande 40-röstgruppen, och 13 078 personer, tillhörande enröstgruppen i städerna, hade endast $\frac{1}{90}$ av den makt, som tillkom 2 204 personer av 40-röstgruppen, eller enklare uttryckt, en person av 40-röstgruppen betydde vid valet å landsbygden lika mycket som 145 personer och i städerna lika mycket som 360 personer av enröstgruppen.

Medelröstetalet utgjorde för samtliga i röstlängd upptagna å landsbygden 4½ och i städerna 9½, för de effektivt röstberättigade resp. 4½ och 11½ och för de röstande 6½ och 14½. Skillnaden mellan städernas

och landsbygdens medelröstetal beror icke blott på de relativt högre inkomsterna i städerna, utan förklaras till en del av skillnaderna beträffande i städerna och på landsbygden gällande röstskalor.

Med avseende å frågan, huru rösterna fördelat sig efter de stora huvudpartierna, må omförmälas, att av de godkända valsedlarna vid landsstingsmannavalen 1916 avgåvos å landsbygden 38·7 % av de moderata, 30·2 % av de liberala och 30·5 % av socialdemokraterna samt i städerna 45·4 % av de moderata, 25·7 % av de liberala och 28·9 % av socialdemokraterna. Av röstetalet däremot kommo å landsbygden på de moderata 48·9 %, på de liberala 25·0 och på socialdemokraterna 25·6 % samt i städerna respektive 58·7, 23·4 och 17·9 %. Medelröstetalet utgjorde å landsbygden för de moderata 7·8, för de liberala 5·1 och för socialdemokraterna 5·2 samt i städerna respektive 18·9, 13·4 och 9·1.

Bland de moderata väljarna å landsbygden tillhörde det stora flertalet eller ej mindre än 78·2 % de 11 lägsta röstgrupperna och inom var av dessa grupper, även den lägsta, voro de 3 partierna nära nog jämnstarkt representerade. I städerna kommo 40·3 % av de moderata väljarna på de 15 lägsta grupperna, och ej heller förekommer inom var och en av dessa lägsta grupper någon vittgående skillnad beträffande de tre partiernas styrkeförhållanden. Det är först inom de högre grupperna som något samband mellan inkomst- och partiställning kan konstateras, men väljarna inom dessa grupper äro även vad de moderata angår rätt fåtaliga, åtminstone på landsbygden.

Av de år 1916 valda landstingsmännen voro å landsbygden 53·3 % valda av de moderata, 24·4 % av de liberala och 21·9 % av socialdemokraterna. Motsvarande procenttal för de i städerna valda landstingsmännen utgjorde respektive 62·4, 24·9 och 12·7 %.

Av de utav de sakkunniga föranstaltade siffersammanställningarna angående kommunal rösträtt och dess utövande inom jordbruksvalkretsar, »blandade valkretsar» och industrivalkretsar å landsbygden framgår bl. a. att de — huvudsakligen på grund av oguldna kommunalutskylder — icke röstberättigade, relativt taget, voro talrikast i industrivalkretsarna, där de utgjorde 24·9 % av de i röstlängden upptagna, därefter i »blandade valkretsar» med 17·5 % och fåtaligast i jordbruksvalkretsar med 16·0 %. Medelröstetalet såväl för i röstlängden upptagna som för effektivt röstberättigade och röstande var högst i industrivalkretsarna, eller för de röstande 7·3, därefter i »blandade valkretsar» 5·7, och lägst i jordbruksvalkretsar 5·6. Beträffande partiställningen hade naturligt nog socialdemokraterna sin starkaste ställning inom industrivalkretsarna, medan däremot såväl de moderata som liberalerna voro starkast i jordbruksval-

kretsarna. Sakkunniga meddela nedanstående tablå angående valsedlarnas procentiska fördelning inom de olika slagen av valkretsar.

	Moderata	Liberala	Social- demokrater	Övriga
	%	%	%	%
Jordbruksvalkretsar	44.1	38.0	17.5	0.4
Blandade valkretsar	40.6	33.1	25.9	0.4
Industrivalkretsar	30.9	25.8	43.2	0.1
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Samtliga	89.0	82.8	27.9	0.3

Med avseende å rösträtten inom olika sociala grupper meddelas, efter siffror från landstingsmannavalen 1916 och 1914, att med avseende på antalet röstposter å landsbygden jordbruksgrupperna, tagna tillsammans, äro de talrikast representerade, med 36.2 % av samtliga, och i städerna arbetarna med 42.6 %. Tages däremot hänsyn till röstetalet, så ingå å landsbygden jordbrukargrupperna med allenast 25.7 % och överflyglas av »arbetare utom jordbruk» med 34.5 %; i städerna äro även beträffande röstetalet arbetarna de starkaste, men deras procentandel sjunker ända ned till 29.7 %, och en nära nog lika stor andel innehades av »handlande, handelsbiträden och kontorspersonal m. fl.» med 29.3 %. Högre procenttal med avseende på röstetal än med avseende på antalet röstposter innehava å landsbygden i första hand »godsägare m. fl.», inklusive grosshandlande, fabriköer och disponenter men även »handlande, handelsbiträden, kontorspersonal m. fl.» samt »arbetare utom jordbruk» och »övriga av arbetarklass» utom jordbruk samt i städerna i första hand »fabriköer, grosshandlande och husägare m. fl.» men även »handlande, handelsbiträden och kontorspersonal m. fl.» samt »folkskollärare och tjänstemän av lägre grad». Alla dessa yrkesgrupper eller sociala grupper äga sålunda på grund av den 40-gradiga skalan ett större inflytande, än de skulle ägt vid lika rösträtt. Däremot få å landsbygden i första hand »övriga inom jordbruk», d. v. s. lägenhetsägare, torpare, statare och jordbruksarbetare, men även hemmansägarna samt i städerna arbetare och »övriga av arbetarklass» på grund av den 40-gradiga skalan vidkännas en reducering av sitt inflytande. Starkast är denna reducering för lägenhetsägare, torpare, statare och jordbruksarbetare, vilkas procentandel för rösttetalet ej utgjorde ens hälften av det för antalet röstposter. »Godsägare m. fl.» å landsbygden samt »fabriköer, grosshandlande och husägare, m. fl.» i städerna hava däremot att uppvisa ett nära nog tre gånger eller ett dubbelt så högt procenttal för röstetal som för röstposter.

Omnämnda förhållanden inom de olika yrkesgrupperna taga sig uttryck i deras *medelröstetal*. De högsta medelröstetalen hava på landsbygden godsägarna med 14⁵ och därefter handlande, handelsbiträden och kontorspersonal med 7⁴, medan lägenhetsägare, torpare och statare ha det lägsta medelröstetalet med 2³ och därefter hemmansägare med 4⁸. I städerna hava »fabrikörer, grosshandlande och husägare m. fl.» ett medelröstetal om ej mindre än 20¹ och »handlande, handelsbiträden och kontorspersonal m. fl.» ett om 12², medan arbetarnas medelröstetal nådde 7⁰ och övriga av arbetarklass allenast 5⁷. För samtliga inom kommunen mantalsskrivna personer var enligt föreliggande utredning medelröstetalet å landsbyggen 5² och i städerna 10².

Vidkommande antalet icke röstberättigade i procent av de i röstlängden upptagna förete de olika yrkesgrupperna åtskilliga olikheter. Å landsbygden utvisa »hemmansägare och arrendatorer» den minsta procenten icke röstberättigade, nämligen 10⁴ %, medan »arbetare utom jordbruk» förete den största 33 %; i städerna innesluter gruppen »fabrikörer, grosshandlare, husägare m. fl.» den minsta procenten icke röstberättigade eller 6⁸ % samt »arbetare» den största 32² %. Med avseende å valdeltagandet förete å landsbygden »godsägare m. fl.» det högsta valdeltagandet 77¹ % samt »övriga inom jordbruk» det minsta 47⁷, i städerna deltaga flitigast i valen gruppen »fabrikörer, grosshandlare, husägare m. fl.» med 77¹ %, medan »övriga av arbetsklass» uppvisa det minsta deltagandet 40⁷ %.

Bland 107 av sakkunniga undersökta landskommuner hava hemmansägarna det högsta röstetalet inom 61 kommuner, »arbetare utom jordbruk» i 33, »handlande, handelsbiträden och kontorspersonal m. fl.» i 8, »övriga inom jordbruk» i 2 (skogskommuner), »övriga av arbetarklass» i 1 och »utom kommunen mantalsskrivna» i 2. Absolut majoritet hava hemmansägarna i 26 kommuner och arbetarna i 17. I de städer, som varit föremål för undersökning, innehade »handlande, handelsbiträden och kontorspersonal m. fl.» det högsta röstetalet i 11, arbetarna i 4 samt »fabrikörer, grosshandlande och husägare m. fl.» i 2. I en stad, Huskvarna, sutto arbetarna inne med absolut röstmajoritet.

Av de fakta, som framkommit genom dels redogörelsen för de kommunala rösträttsförhållandena i utlandet, dels ovan relaterade statistiska undersökningar och utredningar, hava de sakkunniga funnit sin uppfattning om rättvisan och nödvändigheten av den 40-gradiga skalans avskaffande i hög grad stärkt.

Det måste i sanning väcka undran, yttra de sakkunniga, att vi i Sverige fortfarande förblivit vid ett rösträttssystem, enligt vilket kommunen jämföras med ett bolag, där delägarna utöva inflytande i förhållande till

insatsernas storlek, medan så gott som överallt i utlandet individens rätt i kommunala angelägenheter är oberoende av hans förmögenhets eller skatteprestandas storlek. Förhållandet blir så mycket mer anmärkningsvärt, om man besinnar, hurusom den kommunala självstyrelsen i Sverige har äldre anor än i något annat land, med undantag möjligen för England. Medan kommunerna t. ex. i våra grannländer Danmark och Norge ännu så gott som helt och hållet berodde av fogdar och andra kungliga ämbetsmän, hade det svenska folket under sekler på sina sockenstämmor eller andra kommunala församlingar själv handhaft sina kommunala angelägenheter. Att under sådana förhållanden förmoda, att en på personligheten byggd rösträtt skulle missbrukas, innebär en orättvis misstanke mot Sveriges folk eller mot den stora massan av detsamma, som är i saknad av större förmögenhet eller större inkomst. Den urgamla självstyrelsen i vårt land torde ensamt den utgöra en tillräckligt kraftig borgen för denna självstyrelsens kloka och besinningsfulla utnyttjande på den lika rösträttens grund.

Efter att hava närmare redogjort för den 40-gradiga skalans orättvisor, framför allt hemmansägareklassens relativt ringa inflytande, samt anslutit sig till de i motionerna vid 1916 och 1917 års riksdagar om lika kommunal rösträtt gjorda uttalanden beträffande den graderade skalans obilligheter och orättfärdigheter i fråga om valen, framför allt de av direkt politisk betydelse, anföra sakkunniga slutligen följande:

»De sakkunniga vilja till sist såsom ett ytterligare motiv för den lika kommunala rösträttens omedelbara införande peka på de nu rådande tidsförhållandena, som på individen, oberoende av hans inkomst eller rättare i samma mån som hans inkomst är liten, ställa stora krav. Dessa krav och de uppoffringar och försakelser, som framför allt de smärre inkomstagarna i dessa dagar måste underkasta sig, hava av de maktägande i ett flertal europeiska länder, såsom Preussen, Österrike, England, Nederländerna och Danmark, ansetts kräva kompenstation i form av mera demokratiska rösträttsbestämmelser. Kraven och uppoffringarna hava knappast varit mindre i vårt land än i vissa av dessa länder; ett införande av lika rösträtt bör utgöra en naturlig konsekvens härav.»

Departementschefen.

Den politiska synpunkt, som införandet av lika rösträtt innesluter eller dess inverkan på första kammarens sammansättning, har i inledningen berörts. Allenast följande må i detta sammanhang härutinnan uppmärksammas. Partiställningen vid 1916 års landstingsmannaval vid lika rösträtt under jämförelse med den faktiska vid 40-gradig skala kan åskådliggöras av nedanstående av de sakkunniga meddelade tablå.

	Landsbygd		Städer	
	Vid 40-gradig skala	Vid lika rösträtt	Vid 40-gradig skala	Vid lika rösträtt
	%	%	%	%
Moderata	48.9	38.7	58.7	45.4
Liberaler	25.0	30.2	23.4	25.7
Socialdemokrater	25.6	30.5	17.9	28.9
Övriga	0.5	0.6	0.0	0.0
	Summa 100.0	100.0	100.0	100.0

Givet är, att första kammarens sammansättning skall förskjutas genom de lägre rösträttsklassernas ökade inflytande, och detta är ju också det viktiga biändamål, som den lika kommunala rösträtten för med sig och avser att vinna. Men anmärkningsvärt är, att vid 1916 års landstingsmannaval även bland de moderata väljarna å landsbygden det stora flertalet eller ej mindre än 78,2 % tillhörde de 11 lägsta röstgrupperna och att inom de 3 lägsta röstgrupperna de tre huvudpartien, moderata, liberala och socialdemokrater voro nära jämnstarka på landsbygden (moderata 41,533, liberala 44,514, socialdemokrater 41,842), medan i städerna någon förskjutning till socialdemokraternas förmån förelåg (moderata 3,738, liberala 3,297, socialdemokrater 5,276). I betraktande av dessa förhållanden samt det proportionella valsättet, jämte de skiljaktigheter i avseende å medelbara val och valbarhetsvillkor, vilket allt verkar i konservativ riktning, är det uppenbart, att den lika kommunala rösträtten icke innebär någon »omvälvning» av första kammaren. Dess sammansättning efter lika kommunal rösträtt hos urväljarna bör kunna undergå så pass stor förändring, att samarbetet mellan kamrarna därigenom blir bättre och för en sund utveckling i demokratisk riktning mera betryggande än nu. Det är emellertid ganska litet fruktbringande att söka i valsiffror från gångna val, låt vara än de närmast tillgängliga, avläsa ett resultat i fråga om första kammarens sammansättning av den lika kommunala rösträtten. Detta beror i hög grad av tidsförhållanden, som åvägbringa förskjutningar bland valmännen, och av varje partis arbete och program. Vad som kräves är, att personligheten och ej penningen skall hava det avgörande inflytandet på landets öden; det folk, som skall leva i landet och skapa dess framtid, måste självt få draga riktlinjerna härför. Detta är det i längden enda hållbara, penningmakten och klassväldet, i vad form det kläder sig, leda i längden aldrig till samhällelig lycka. En graderad skala av den art som vår nuvarande är också stadd i ständig förskjutning genom penningvärdets fall och arbetslönernas starka stegring. Lönarbetarklassen skall därför erhålla allt större inflytande på första kammarens samman-

sättning, en för övrigt berättigad och gagnelig utveckling. Förskjutningar inom folkmängden de olika orterna emellan inverka också i viss mån på denna sammansättning.

Emellertid kan, som jag i inledningen framhållit, den lika rösträttens inverkan i politiskt hänseende på vårt tvåkammerssystem icke vara avgörande för reformen. Är denna i sig rättvis och är den gagnande för det kommunala livet och den kommunala självstyrelsen, då är reformen nödig och nyttig. Att det är personligheten och ej inkomsten, som bör komma till sin rätt vid avgörande av de kommunala angelägenheterna, kan aldrig rättmätigt bestridas. Den medborgerliga känslan för rättfärdighet, rättvisa och jämlikhet tillfredsställes icke, om den ene röstberättigade har större röstetal än den andra. Penningen är en dålig mätare på kommunal förfarenhet och intresse. Bland de små röstägarna finnes ofta lika mycket av praktisk erfarenhet och ömdömesförmåga som hos de större röstägarna. Och är det för närvarande sant, att innehavare av större röstetal ofta hava mera tid att ägna åt kommunala angelägenheter och därmed förvärva ökad vana och erfarenhet däri, så är detta i väsentlig del ett tillfälligt förhållande, som ändrar sig i den mån jämväl de kroppsarbetande klasserna få arbetstiden så begränsad, att den medger ökat utrymme för annat än dagens oundgängliga förvärv. Ju vidsträcktare intresset och vanan vid kommunala angelägenheter handhavande sprides, desto bättre för en allsidig och alla kommunens medlemmar gagnande kommunalpolitik. Ett gott medel till att skapa detta ökade intresse och denna större vana, är otvivelaktigt den lika rösträtten; många, som äro väl skickade att deltaga i det kommunala arbetet, avhållas säkerligen nu därifrån vid känslan av, att deras inflytande vid en omröstning, mätt efter deras ekonomiska ställning, är så ringa.

Jag erinrar i detta hänseende om vad föredragande departementschefen yttrade till statsrådsprotokollet den 30 januari 1907, då uppslaget till 1907—1909 års politiska och kommunala rösträttsreform gavs genom Kungl. Maj:ts proposition nr 29: »Då enligt vad statistikens siffror visa, de små inkomsttagarna mångenstädes, praktiskt taget, äro berövade nästan varje möjlighet att göra sig gällande inom kommunerna torde den åsyftade reformen böra gå i den riktning, att verkligt inflytande på kommunala angelägenheter avgörande tillförsäkras även dessa kommunens medlemmar. Genom deras produktiva verksamhet hava nya skattekällor öppnats eller redan befintliga blivit mera givande, och ifrågavarande medborgare göra sålunda en ganska betydlig insats i det kommunala livet. Ur synpunkten av samhällets lugna och lyckliga ut-

veckling måste det ock vara nyttigt och lämpligt, att tillfälle till verkamt deltagande i kommunala angelägenheter beredes kommunens alla skattskyldiga medlemmar. Särskilt må framhållas, hurusom de viktiga sociala frågor, för vilkas lösning kommunerna i våra dagar icke kunna undgå att direkt intressera sig, närmast röra befolkningens bredare lager. Deras kraftiga medverkan i det kommunala arbetet kan därför ej undvaras. Öppnas sålunda jämväl för de mindre bemedlade utsikt att vinna gehör vid rådslagen om kommunernas bästa, torde det kunna förväntas, att, på samma gång de komme att bindas vid kommunen med en känsla av större samhörighet, de ock skulle med ökat inflytande känna ökat ansvar.» De sålunda uttryckta förhoppningarna om ökat inflytande i kommunerna för de bredare befolkningslagren under den då föreslagna 40-gradiga skalans hägn hava visat sig i verkligheten alltför litet gå i uppfyllelse. De kunna allenast vinna uppfyllelse med införandet av den lika kommunala rösträtten.

Farhågan för att genom den lika kommunala rösträtten de nuvarande små röstägarna skulle begagna sig av sin ökade makt till att äventyra de kommunala finanserna grundar sig, såsom många gånger uppvisats och såsom även de sakkunniga framhållit, på en fullständig missuppfattning av de små inkomsttagarnas egen syn på de kommunala utgifterna. De gjorda statistiska sammanställningarna giva intet som helst stöd för att finanserna skulle skötas sämre eller skatterna vara högre i de kommuner, där, trots den 40-gradiga skalan, de mindre inkomsttagarna sitta inne med röstmajoritet. De kommunala skatterna trycka i själva verket de små inkomsterna vida mer än de högre; hos småfolket är också i regel sparsamhetskänslan mer utvecklad än hos dem, som röra sig med större medel.

Det bör också i detta sammanhang uppmärksammas, att intressena i de av våra kommuner, där besluten fattas direkt, visst icke äro så divergerande, som mången föreställer sig. Omröstningar i ekonomiska angelägenheter äro i själva verket föga talrika. Sakkunniga hava i 195 landskommuner undersökt omröstningars förekomst — fränsett val till fullmäktige och landstingen — under femårsperioden 1912—1916 och därvid funnit, att 567 dylika omröstningar förekommit d. v. s. i genomsnitt per kommun knappast mer än en omröstning vart annat år. Förhållandena hava emellertid visat sig ganska skiftande, på sätt av denna utav de sakkunniga upprättade tablå framgår:

Antal kommuner med		Antal kommuner med	
0 omröstning	49	7 omröstningar	8
1 »	37	8 »	4
2 omröstningar	31	9 »	2
3 »	16	10 »	1
4 »	16	11—15 »	6
5 »	13	16—18 »	2
6 »	10		
			Summa 195

Sakkunniga tillägga härvid, att uppgifter om antalet röstande och deras röstetal för och emot stämmans beslut föreligga för 274 omröstningar, samt meddela, att av dessa 47 eller 17,2 % skulle fått en annan utgång, om lika rösträtt tillämpats.

Måste således införandet av lika kommunal rösträtt betingas av rättfärdighet och klokhet, så är detta ävenledes trängande med hänsyn till den nuvarande skalans oformligheter och orättvisor. Särskilt är under den 40-gradiga skalan hemmansägarklassen synnerligen ogynnsamt ställd i förhållande till dem, som hava sin inkomst av kapital och arbete. Hemmansägarnes medelröstetal är, med undantag för gruppen »övriga personer inom jordbruk», lägre än för någon annan samhällsklass och avsevärt lägre än medelröstetalet för industriarbetarne å landsbygden. Några exempel på förhållandena må här meddelas. Så t. ex. har en lönearbetare med en beskattad inkomst av 901 kronor dubbelt så många röster som ägaren av en jordbruksfastighet, taxerad till 6,700 kronor. För att vinna samma röstetal som denne lönearbetare med 901 kronor beskattad inkomst behöver jordbrukaren innehava en jordegendom av 15,100 kronors taxeringsvärde. Då en beskattad inkomst om 2,501 kronor numera torde få anses icke alltför sällan uppnås av en arbetare, och detta ger honom ett röstvärde i landskommunen av 14 röster och i stadskommunen av 22 röster, framstår denna arbetsinkomstens övervägande inflytande i förhållande till ägare av jordbruksfastighet bjärt därav, att den senare först vid 41,700 kronors taxeringsvärde å sin jordbruksfastighet har 14 röster. Enär med industriens växande utbredning på landsbygden en blandad jordbrukar- och industriarbetarbefolkning uppstår i allt flera kommuner, inses jämväl härav, huru den 40-gradiga röstskalan är och alltmer blir ogynnsam för innehavarna av jordbruksfastighet. Med vart år blir på grund av de hastigt stegrade arbetsprisen inom industrin, som ingalunda motsvaras av den stegring, som samtidigt sker beträffande fastighetsvärdena, jordbrukarnas underlägsenhet i röstetal gent emot inkomstagarna allt större.

Att hemmansägarnas inflytande i kommunerna stärkes genom den

40-gradiga skalans slopande är uteslutande till gagn för den kommunala förvaltningen. På grund av sina egendomsförhållanden och sin bofasthet hava de ock större och mera vittgående ekonomiska intressen att bevaka än andra samhällsklasser. Hemmansägarna äro också de, som med den största samvetsgrannhet och ordentlighet uppfylla sina plikter mot stat och kommun. De på grund av oguldna kommunalutskylder icke röstberättigade äro bland dem fåtaligare än bland någon annan samhällsklass.

Den röstskala, som infördes genom 1907—1909 års beslut, är slutligen, som känt, anordnad på olika sätt för städer och landskommuner, så att röstmaximum i städerna uppnås avsevärt tidigare än för landsbygden. Denna anordning är fullständigt godtycklig. Utjämnungen i politiskt inflytande mellan stad och land har blivit genomförd vid andra-kammarvalen; det finnes föga anledning att låta den kvarstå vid valen av urväljarna till första kammaren. I en förut omförmäld proposition har också föreslagits en utjämning av rösträtten mellan stad och land vid landstingsmannaval.

Anordningen att gradera röstetalet i de lägre inkomstklasserna efter varje hundratal av beskattad inkomst men i de högre efter femhundratal är likaså fullständigt godtycklig.

Den 40-gradiga skalans orättvisa och olämplighet för vår tids svenska samhälle är lika stor, vare sig det gäller val eller andra kommunala avgöranden. Någon skillnad i dessa avseenden är ej påkallad; en reform av den kommunala rösträtten måste likformigt gälla alla tillämpningar av densamma.

Då jag således hyser den livliga övertygelsen, att den 40-gradiga skalan snarast möjligt bör ersättas med lika kommunal rösträtt för alla, som äro skattskyldiga till kommunen och ej häfta för oguldna kommunalutskylder, har jag till grund för det förslag till kommunal rösträttsreform, som jag här framlägger, lagt principen om lika kommunal rösträtt för varje röstägande.

Det kommunala utskyldsstreckets begränsning.

Under det att för valrätt till andra kammaren uppställas bl. a. den fordran, att de utskylder till stat och kommun erlagts, vilka förfallit till betalning under de tre närmaste kalenderåren före det år, då val ägt rum, fordras enligt kommunalförordningarna för rösträtt, att vederbörande över huvud taget icke häftar för oguldna kommunalutskylder. Det

finnes sålunda i kommunerna icke någon tidsbegränsning i fråga om utebliven skattebetalnings verkan att utestänga från kommunal rösträtt, utan den vanliga preskriptionstiden av 10 år anses gälla.

Efter det frågan om begränsning av tiden för oguldna utskylders diskvalificerande inverkan på den kommunala rösträtten motionsvis framförts vid 1913 års riksdag, vid 1914 års senare riksdag samt vid 1916 års riksdag, men fallit till följd av motstånd från första kammarens sida, har 1917 års riksdag i skrivelse (n:r 107) hemställt, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen förlägga förslag till sådan ändring i gällande kommunalförfattningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, begränsas enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämda ifråga om den politiska rösträtten.

Beträffande riksdagens motivering för denna hemställan samt de över riksdagens skrivelse avgivna yttranden hänvisas till de sakkunnigas betänkande. I detsamma förekommer även en redogörelse för resultaten av en av de sakkunniga föranställd enquete för utrönande av, i vilken utsträckning efterskänkande av utskylder förekommer, innan preskriptionstiden av 10 år tilländagått, och i vilken mån oguldna utskylder efterskänkas på grund av särskilda kommunala beslut.

I likhet med flertalet Kungl. Maj:ts befallningshavande hava de sakkunniga ansett, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, bör begränsas enligt samma grunder, som äro bestämda i fråga om den politiska rösträtten, d. v. s. till de tre senaste kalenderåren, utan hänsyn till under det löpande året förfallna utskylder. Därvid bör enligt de sakkunnigas uppfattning fästas avseende endast vid skatt till den kommun, i vilken rösträtten skall utövas. I sammanhang härmed hava de sakkunniga emellertid föreslagit, att för beslut om efterskänkande av kommunalutskylder skall fordras två tredjedels majoritet och att efterskänkande må ske allenast efter prövning av varje särskilt fall och endast då verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga. Att låta överensstämmelsen i förevarande avseende mellan den politiska och den kommunala rösträtten sträcka sig därhän, att för kommunal rösträtts utövande de under förenämnda tid av tre år till betalning förfallna utskylderna ovillkorligen skola hava guldits, d. v. s. att helt och hållet beröva kommunerna deras nuvarande rätt att genom utskylders efterskänkande återgiva rösträtt, har icke kunnat av de sakkunniga tillstyrkas.

Departementschefen.

Såsom de sakkunniga framhållit, tala såväl den av dem föranställda enquete som de av länsstyrelserna avgivna utlåtandena för den i

riksdagens skrivelse ifrågasätta begränsningen av det kommunala utskylds-strecket. På sätt riksdagen uttalat, motiveras en dylik begränsning av önskvärdheten av att undvika den oegentligheten, att de särskilda kommunerna, såsom för närvarande i stor utsträckning är fallet, följa en växlande praxis beträffande den tid, under vilken obetalda utskylder medföra förlust av rösträtt, och beträffande efterskänkande eller avkortande av obetalda utskylder. Genom den föreslagna begränsningen skulle även vinnas lättnad i fråga om kontrollen över att skattskyldigheten fullgjorts, vilket torde vara särdeles behöfligt med hänsyn till att för närvarande på de håll, där obetalda utskylder kvarstå såsom diskvalifikationsgrund för rösträtt ända till tio år, betydande svårigheter möta vid röstlängdens uppgörande. Även bör beaktas den av riksdagen framhållna synpunkten, att det är oriktigt, att diskvalifikation i följd av bristande utskyldsbetalning är olika för de omedelbara valen till andra kammaren och för de medelbara, på den kommunala rösträtten grundade valen till första kammaren.

På sätt närmare framgår av de sakkunnigas betänkande, hava de sakkunniga för sin del funnit det obefogat, då man, såsom stundom skett, befarat, att i kommuner, där de smärre inkomsttagarna vore i majoritet, dessa skulle genom efterskänkande i stor skala av oguldna kommunalutskylder ytterligare öka sitt inflytande och samtidigt framkalla ökad försumlighet beträffande kommunalskattens inbetalning till men för de ordentliga skattebetalarna. Ehuru jag delar de sakkunnigas uppfattning härutinnan och förty icke befarar, att ett sådant efterskänkande kommer att efter införande av lika rösträtt praktiseras i avsevärt större omfattning än hittills, anser jag dock, i likhet med de sakkunniga, att intet är att invända mot att, om den tid, under vilken obetalda utskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, begränsas enligt i huvudsak samma grunder, som gälla ifråga om den politiska rösträtten, för beslut om utskylders efterskänkande uppställa fordran på två tredjedels majoritet. Likaledes ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag att, för att förhindra massefterskänkande av kommunalutskylder, efterskänkande må ske allenast efter prövning av varje särskilt fall och endast då verkligt ömmande omständigheter föreligga. Beslut om utskylders »avskrivning» före den tioåriga preskriptionen, något som allenast utgör en bokföringsåtgärd utan inverkan på den kommunala rösträtten, bör tydligen kunna fattas med enkel majoritet.

De sakkunniga hava, såsom förut nämnts, icke kunnat tillstyrka att för närvarande sträcka överensställelsen beträffande villkoren för kommunal och för politisk rösträtt därhän, att rätten att genom utskyl-

ders efterskänkande återgiva rösträtt berövas kommunerna. De sakkunniga hava sålunda icke velat för åtnjutande av kommunal rösträtt uppställa den fordran, som redan gäller för åtnjutande av politisk rösträtt, nämligen att utskylderna under den föreskrivna tiden ovillkorligen skola hava guldits. Detta har motiverats med att, till dess den under utredning varande frågan om en omläggning av utskyldsstrecket för politisk rösträtt vunnit sin lösning — därvid, i enlighet med vad 1917 års andra kammar ävensom h. exc. statsministern i yttrande till statsrådsprotokollet uttalat, bestämmelse bör meddelas om att politisk rösträtt icke förlovas på grund av utebliven skattebetalning i sådana fall, då uteblivandet berott på förhållanden, som icke vållats av den skattskyldige — de nuvarande bestämmelserna i denna del i fråga om den kommunala rösträtten böra gälla med de av de sakkunniga därutinnan föreslagna, i det föregående omförmälda förändringar. Sedermera böra emellertid, anse de sakkunniga, de bestämmelser, som i enlighet med nysnämnda direktiv må kunna komma att beslutas beträffande den politiska rösträtten, även bringas till tillämpning på den kommunala.

De sakkunnigas uppfattning på denna punkt synes mig böra godtagas.

De sakkunniga hava vidare till diskussion upptagit den av en länsstyrelse väckta frågan, huruvida oguldna kommunalutskylder i en kommun böra diskvalificera för rösträtt i en annan, och därvid kommit till det resultat, att ett jakande svar på berörda fråga icke överensstämmer vare sig med kommunallagstiftarnas mening eller med de principiella eller praktiska synpunkter, som här böra vara avgörande. Särskilt framhålles svårigheten för en kommun att beträffande nyinflyttade medlemmar åstadkomma kontroll över att skattskyldigheten fullgjorts inom andra kommuner. De sakkunniga åberopa till stöd för sin uppfattning i denna fråga en utförlig motivering, beträffande vilken hänvisas till betänkandet. Även i denna del anser jag mig böra ansluta mig till de sakkunnigas mening.

I åtskilliga länsstyrelser utlåtanden har det spørsmålet upptagits till skärskådande, huruvida oguldna kommunalutskylder för det löpande året böra diskvalificera till kommunal rösträtt, eller om så blott skall vara fallet med avseende å obetalda utskylder för de tre senaste kalenderåren. Meningarna härutinnan hava varit delade, men flertalet länsstyrelser har anslutit sig till den senare uppfattningen. Det har därvid framhållits, att med stöd av kommunalförfattningarnas bestämmelser om uppbörd av debiterade kommunalutskylder uppbörden i samtliga städer och i ett flertal landskommuner till lättnad för skattebetalarna fördelats på flera terminer. Vanligen plägar då en försummad inbetalning vid

första eller andra uppborädsstämman medföra, att hela kommunalskatten anses förfallen till betalning. Inom en del landskommuner tillämpas emellertid den praxis, att uppboräden anses ske vid en under längre tid av året fortgående stämman, varigenom endast en restlängd behöver upprättas efter uppborädsstämmans slut. Även har påpekats, att synnerligast i större kommuner proceduren med uppborärd, införing i restlängd och denna införings antecknande i röstlängd är ett synnerligen tidsödande arbete, varför jämväl i de fall, där uppdelning av uppboräden på flera terminer icke förekommer, ifrågavarande arbete sällan kan avslutas förrän under sommaren eller hösten.

Med hänsyn till dessa omständigheter finner jag mig, i likhet med flertalet länsstyrelser ävensom de sakkunniga, böra tillstyrka, att begränsning av den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, bör ske enligt samma grunder, som gälla ifråga om den politiska rösträtten, d. v. s. till de tre senaste kalenderåren, och att hänsyn sålunda icke tages till utskylder, som förfallit under det löpande året.

Garantier i samband med den kommunala rösträttsreformen.

I enlighet med det direktiv, som meddelats i h. exc. statsministerns här ovan refererade yttrande till statsrådsprotokollet, hava de sakkunniga till behandling även upptagit spörsmålet om införande av s. k. garantier i samband med röstskalans avskaffande. De hava därvid till en början ägnat uppmärksamhet åt de nu gällande bestämmelser, som kunna anses innebära garantier mot missbruk av den kommunala självstyrelsen, nämligen de stadganden, som reglera kommunernas befogenhet, verksamhetsområde och beskattningsrätt, vidare de kommunala rösträttsstrecken och den graderade skalan, och slutligen bestämmelser om kommunal representation, beredande kommunala myndigheter, proportionell valmetod, kvalificerad majoritet, besluts fastställelse av Kungl. Maj:t och godkännande av Kungl. Maj:ts befallningshavande ävensom besvär rätt. Efter att vidare hava återgivit de uttalanden om åstadkommande av garantier vid röstskalans avskaffande, vilka gjorts i de av herr Kvarnzelius m. fl. och herr Edén m. fl. vid 1916 års riksdag väckta motioner om lika rösträtt samt i konstitutionsutskottets över nämnda motioner avgivna yttrande, hava de sakkunniga gjort några allmänna uttalanden beträffande det ifrågavarande spörsmålet. De hava därvid framhållit, hurusom den

nuvarande grunden för den kommunala beskattningen i Sverige, d. v. s. bevillningen, i och för sig utgör en kraftigare garanti för en välsituerad minoritet mot för höga kommunalutskylder än vad som förefinnes i flertalet andra länder och att, då viktigare kommunala beslut oftast äro förknippade med anslag, vilka åtminstone i landskommunerna till större delen äro beroende av skattemedel, samt kommunalutskylderna för närvarande äro proportionsvis långt mera betungande för de smärre inkomsttagarna än för de större, risken för en orättvis eller äventyrlig kommunalpolitik knappast blir större, om den graderade skalan avskaffas, än vad den nu är. Emellertid anse de sakkunniga, att ett införande av den lika rösträtten kan ur delvis andra synpunkter göra vissa ytterligare garantier önskvärda eller erforderliga, och framhålla såsom stöd för denna sin uppfattning, att representativa beslutande organ saknas inom flertalet landskommuner, en omständighet, som kan berättiga kravet på en konsolidering av det kommunala livet i viss mån redan nu och måhända än mera vid lika rösträtt. De sakkunniga betona även, att en kommunal skattereform är under övertvägande, genom vilken åsyftas rättvisare avvägning av skattebördan i kommunerna med lättnad för de mindre bärkraftiga, samt att, om och när en sådan reform blir genomförd, det skulle kunna finnas önskvärdt att i någon mån förstärka garantierna mot ett oförsiktigt höjande av kommunalskatterna. Enligt vad de sakkunniga framhålla, kunna lämpligen de av dem ifrågasatta garantierna införas redan i samband med den lika rösträtten, om de också torde få anses vara av behovet verkligt påkallade först sedan bevillningen såsom grund för den kommunala beskattningen ersatts med ett rättvisare skattesystem.

Slutligen övergå de sakkunniga, med åberopande av en utförlig motivering, beträffande vilken hänvisas till betänkandet, till de särskilda nya garantibestämmelser, som kunna tänkas ifrågakomma. Dessa skola i det följande upptagas till behandling var för sig.

De sakkunniga hava, med betonande av angelägenheten utav att den kommunala självstyrelsens princip icke väsentligen försvagas, avvisat tanken på att utsträcka Kungl. Maj:ts eller Kungl. Maj:ts befallningshavandes befogenhet beträffande kommunala beslut. De framhålla även den bristande effektiviteten av en eventuell utsträckt underställningsskyldighet för de kommunala avgörandena och det fördröjande, som därav skulle föranledas beträffande kommunala besluts verkställighet. Med undantag av de fall, då garantier av detta slag redan föreligga, skulle, mena de sakkunniga, verkligt ingående och saklig prövning med hänsyn till de speciella ortsförhållandena knappast vara från ifrågavarande myndigheters

Utsträckande av Kungl. Maj:ts eller Kungl. Maj:ts befallningshavandes befogenhet beträffande kommunala beslut. Sakkunniga.

sida att förvänta, utan skulle prövningen, såsom erfarenheterna i utlandet och särskilt i Norge tydligt ådagalagt, i själva verket bliva av egentligen formell natur. Ett ytterligare ökande av länsstyrelsernas och vederbörande departements arbetsbörda kunde icke heller vara tillrådigt. Den sakliga prövningen och kontrollen borde förläggas till de kommunala institutionerna själva.

I likhet med de sakkunniga finner jag ett utsträckande av Kungl. Maj:ts och länsstyrelsernas befogenhet i förevarande avseende icke vara att förorda såsom medel för vinnande av garanti mot okloka eller förhastade beslut, utan synes mig detta syfte böra nås med anlitan av andra utvägar.

Departementschefen.

Ett annat uppslag, som av de sakkunniga upptagits till skärskådande, är att åt högre kommunala enheter, landstingen och deras organ, anförtro kontroll över primärkommunerna och deras beslut. De sakkunniga hava dock icke heller funnit denna utväg kunna förordas. Lands- tingen med deras enda årliga sammanträde om 3—6 dagar ägnade sig icke för denna uppgift, och deras förvaltningsutskott kunde icke heller lämpa sig därför utan en genomgående omorganisation, något som skulle tillskapa en i viss mån byråkratiskt organiserad institution, vilken knappast skulle äga större förutsättningar för uppgiften än länsstyrelsen.

Kontroll genom högre kommunala enheter. Sakkunniga.

De skäl, de sakkunniga anfört för den av dem i denna del intagna ståndpunkt, synas mig böra godtagas.

Departementschefen.

Under det att för närvarande en beslutande representation är obligatorisk för städer med över 3,000 invånare, varemot i mindre städer det ankommer på allmänna rådstugan att avgöra, huruvida beslutanderätten skall uppdragas åt stadsfullmäktige, innehava i landskommunerna stämmorna själva beslutanderätten i kommunala frågor, såvida icke densamma genom stämmobeslut med $\frac{2}{3}$ majoritet överlåtits på särskilt valda fullmäktige. Ehuru vid ingången av år 1917 29 städer funnos med 3,000 invånare och därunder, hade allenast en, nämligen Skanör med Falsterbo (1,246 invånare) underlåtit att införa fullmäktigsystem. Av de 2,409 landskommunerna hade däremot vid slutet av år 1917 endast 33, nämligen 15 egentliga landskommuner och 18 köpingar, infört fullmäktige; sådana förekommo emellertid dessutom i 23 municipalsamhällen. Endast 1'37 % av landskommunerna hade sålunda fullmäktige.

Kommunal representation.

De sakkunniga hava nu föreslagit vidtagande av åtgärder för att underlätta fullmäktiginstitutionens införande i landskommuner med över 1,000 invånare. Förslaget innebär, att, med bibehållande av bestämmelsen

Sakkunniga.

om två tredjedels majoritet för beslut om fullmäktiges införande i kommuner med 1,000 invånare och därunder, för dylikt beslut inom kommuner med över 1,000 invånare enkel majoritet skall vara tillräcklig. En av de sakkunniga, herr Sven Bengtsson i Norup, har föreslagit det tillägg till de sakkunnigas förslag, att fullmäktigssystemet skall vara obligatoriskt i landskommuner med över 5,000 invånare, såvida icke kommunalstämman genom beslut med $\frac{2}{3}$ majoritet motsätter sig införande av kommunalfullmäktige, samt att sådant beslut skall gälla för en tid av fyra år, varefter nytt beslut med enahanda majoritet skall krävas för bibehållande av stämmsystemet i kommunen. Vidare hava de sakkunniga föreslagit, att för beslut om uppdragande i stad av beslutanderätten åt fullmäktige ävensom för upphävande av sådant beslut allenast enkel majoritet skall erfordras. Enligt av de sakkunniga meddelade siffror skulle härigenom, om man medräknar även de landskommuner, som redan nu hava fullmäktige, för beslut om sådanas införande fordras $\frac{2}{3}$ majoritet inom 1,070 landskommuner med en folkmängd av 628,368 personer, d. v. s. inom 44⁴² % av samtliga med en folkmängd om 15²² % av landskommunernas hela folkmängd, men allenast enkel majoritet inom återstående 1,339 landskommuner med en folkmängd om 3,500,355 personer, d. v. s. i 55⁵⁸ % av samtliga med en folkmängd om 84⁷⁸ % av landskommunernas hela folkmängd. Frånräknar man emellertid de 33 kommuner, som redan nu hava fullmäktige, skulle i 1,067 kommuner eller 44⁹¹ % av samtliga fordras $\frac{2}{3}$ majoritet och i 1,309 kommuner eller 55⁰⁹ % behövas allenast enkel röstövertikt.

Vidare hava de sakkunniga efter en utförlig redogörelse för de bestämmelser, enligt vilka i vissa städer frågor om folkskoleväsendet m. m. överlämnas till särskilda styrelser, ävensom för framställda förslag om överlåtande av kyrkostämmas beslutanderätt åt särskilda av kyrkostämman valda fullmäktige och i vissa fall åt stads- eller kommunalfullmäktige, för sin del förklarar, att de icke ansåge sig behöriga att utan särskilt bemyndigande och i varje fall icke utan en allsidig utredning, genom vilken skolmän och vederbörande kommunala myndigheter finge tillfälle att göra sina meningar gällande, framlägga förslag om kyrkostämmoinstitutionens inskränkande. Emellertid hava de sakkunniga bekräftande de viktigaste av de ärenden, som kyrkostämman har att handlägga, nämligen skolärenden, uttalat, att då skolväsendet till skillnad från flertalet övriga kommunala angelägenheter är noga bestämt och reglerat genom av statsmakterna antagna lagar och förordningar och övervakas genom en statlig inspektionsmyndighet, en ytterligare garanti i form av kyrko- och skolfullmäktige eller skolärendenas överflyttning

från kyrkostämman på annat sätt vore mindre av behovet påkallad. Genom inrättande av särskilda kyrko- och skolfullmäktige skulle även, mena de sakkunniga, den genom 1862 års kommunallagar tillskapade dualismen mellan de särskilda institutionerna för rent borgerliga ärenden och för ärenden, berörande kyrka och skola, ytterligare skärpas, vilket vore ägnat att ingiva åtskilliga betänkligheter.

Det i övertvägande antalet av våra landskommuner tillämpade systemet med primärstämman såsom beslutande organ medför i vissa fall avsevärda olägenheter. Särskilt i större kommuner arbetar stämman med svårighet, och möjligheter föreligga för kupper och överraskningar vid de kommunala ärendenas avgörande. Systemet innebär i vidsträcktare kommuner en betydande olägenhet för de röstberättigade, som bo i ringa utsträckning stämmorna. Enligt vad erfarenheten utvisar, bevista dessa i ringa utsträckning stämmorna. Av siffror, som de sakkunniga införskaffat, framgår, hur fåtaligt besökta stämmorna i regel äro.

Departementsschefen.

Ett genomfört representativt system åter medför onekligen åtskilliga fördelar. De proportionellt valda representationerna hava, sammansatta som de äro av de olika partiernas bästa krafter, vida större förutsättningar än deltagarna i primärstämmorna för ett ansvarsmedvetet och kompetent handhavande av beslutanderätten. Och ett fullt genomfört representativt system bör vara ägnat att till väsentlig del undanröja de farhågor, som stundom från motståndarna av den lika rösträtten yppas beträffande verkningarna av röstskalans borttagande.

Att landskommunerna i så ytterst ringa utsträckning sökt genom införande av fullmäktige råda bot på stämmsystemets brister, beror visserligen, efter allt att döma, till en del på att befolkningen på landsbygden dock alltjämt har en viss förkärlek för sistnämnda system, men även därpå, att förordningen om kommunalstyrelse på landet för övergång till det representativa systemet fordrar kvalificerad majoritet. Emellertid synes mig detta system i och för sig vara förenat med så uppenbara fördelar och även hava sådan betydelse såsom garanti vid lika rösträtt, att jag icke tvekar att förorda ett underlättande av fullmäktiginstitutionens införande i kommuner av sådan storlek, att deltagandet i stämmorna kan anses vara förenat med egentlig svårighet för kommunmedlemmarna. Jag har därvidlag i likhet med de sakkunnigas majoritet ansett mig böra förorda, att för beslut om införande av fullmäktigsystem i kommuner med över 1,000 invånare fordra allenast enkel majoritet skulle erfordras. Effekten av en dylik reform framgår av de utav de sakkunniga anförda, här ovan återgivna siffror. Mot förslaget i denna del, i vad det avser stad, synes intet vara att erinra.

I likhet med de sakkunniga finner jag mig däremot ej kunna förorda en obligatorisk övergång till ett representativt system eller ett borttagande ur kommunalförordningen av de bestämmelser, enligt vilka vissa frågor, företrädesvis av ekonomisk natur, undantagits från kommunalfullmäktiges befogenhet. Dels äro, såsom de sakkunniga framhållit, beslut i alla de ekonomiska frågor, vilka äro undantagna från fullmäktiges avgörande, underkastade prövning av Kungl. Maj:t eller Kungl. Maj:ts befallningshavande, och dels äro inom de mindre kommuner, där även enligt det av mig förordade förslaget för övergång till fullmäktigsystem kvalificerad majoritet skulle erfordras, olägenheterna av stämmsystemet vida mindre avsevärda än inom större kommuner. Härtill kommer också den av de sakkunniga framhållna synpunkten att det icke kan vara lämpligt att mot en ännu sannolikt tämligen allmän uppfattning bland landsbefolkningen om stämmsystemets företräden framtinga dess avskaffande.

Vad slutligen angår den av de sakkunniga berörda frågan om överlåtande av den kyrkliga kommunens beslutanderätt på särskilda fullmäktige, lär det icke vara möjligt eller lämpligt att i förevarande sammanhang upptaga densamma till lösning. Ej heller torde den ur synpunkten av behovet utav garantier vid lika rösträtt vara av beskaffenhet att nu kräva ett avgörande, då onekligen, såsom de sakkunniga framhållit, åtskilliga garantier mot förhastade och okloka beslut i hithörande frågor redan föreligga.

*Beredande
kommunala
myndig-
heter.*

Under det att för den borgerliga kommunen i stad ävensom för den kyrkliga kommunen särskild beredning genom nämnder eller särskilt tillsatta personer är obligatorisk, saknas däremot i förordningen om kommunalstyrelse på landet annan bestämmelse i dylik riktning än att det åligger kommunalnämnden att uppgöra det förslag till inkomst- och utgiftsstat, över vilket kommunalstämman har att årligen fatta beslut, samt att avgiva infordrade betänkanden uti kommunens angelägenheter.

Genom skrivelse den 7 mars 1917 har riksdagen hos Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, i vad mån det kunde anses behöfligt och lämpligt att i förordningen om kommunalstyrelse på landet införa bestämmelser därom, att ärenden, som skola företagas till avgörande å kommunalstämma, böra förut beredas av kommunalnämnden eller annan nämnd eller särskilt därtill utsedda personer, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Beträffande motiveringen härför och de över skrivelsen avgivna yttranden hänvisas till de sakkunnigas betänkande.

De sakkunniga hava för sin del föreslagit, att till förordningen om *Sakkunniga*. kommunalstyrelse på landet sådant tillägg göres, att föregående beredning av samtliga till avgörande å kommunalstämma (municipalstämma samt hos kommunal- och municipalfullmäktige) förekommande ärenden blir föreskriven. De enda ärenden, som enligt förslaget böra undantagas från obligatorisk beredning, äro val samt de ärenden, som fordra skyndsamt handläggning och icke avse utgift eller avhändande av någon kommunens egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet. De sakkunniga hava framhållit, att år från år återkommande ärenden böra anses beredda i och med att nämndens förslag framläggas inför kommunalstämman och att sålunda i dessa fall ingen särskild utredning erfordras. Ärendenas beredning bör enligt de sakkunniga, då så anses lämpligt, av stämman kunna anförtros åt andra än kommunalnämnden, t. ex. åt annan permanent nämnd eller styrelse eller åt en särskild kommitté, men även sådana ärenden böra före framläggandet å stämman passera nämnden, som, om den anser erforderligt, äger att över det inkomna förslaget avgiva särskilt yttrande.

I de över riksdagens skrivelse i förevarande ämne avgivna yttrandena hava framkommit ganska växlande uppfattningar beträffande den i skrivelsen ifrågasatta reformen. I allmänhet synes man dock vara enig därom, att obligatorisk beredning bör vara till gagn åtminstone för vissa kommuner och för vissa frågor. Med betoning av svårigheten att bestämma, vilka frågor, som ovillkorligen böra beredas, framhållas, att föreskrifter om alla kommunala ärendens beredning skulle åstadkomma en betydande ökning i kommunalnämndens arbetsbörda samt i vissa fall onödigt försinka ärendenas behandling.

Departementschefen.

Såsom riksdagen påpekat, hava kommunalstämmornas arbetsuppgifter sedan kommunallagarnas tillkomst blivit av väsentligt mera komplicerad art, på samma gång som mångenstädes kommunerna, i synnerhet de större, förlorat den homogenitet, som väsentligen förenklade behandlingen av föreliggande frågor. I följd härav är det, framhåller riksdagen, numera på många håll vanligt, att viktigare ärenden icke företagas till avgörande å kommunalstämma utan att förut, åtminstone i någon mån, hava förberetts av kommunalnämnden eller annan myndighet inom kommunen.

Riksdagen har uttalat farhågor för att en föreskrift om obligatorisk beredning utan möjlighet till undantag skulle på många håll verka tyngande och vara förenad med svårigheter, varför i fråga om ärenden av enklare beskaffenhet utredning icke alltid borde behöva förekomma. Men å andra sidan vore det enligt riksdagens åsikt icke blott ekonomiska

ärenden, som kunde tarva utredning, och i fråga om vissa relativt oväsentliga ärenden av ekonomisk natur kunde en sådan vara överflödig.

I likhet med riksdagen och de sakkunniga är jag av den uppfattningen, att redan under nuvarande förhållanden en obligatorisk utredning av vissa viktigare ärenden skulle vara till gagn. Då redan nu beredning genom kommunalnämnd eller särskilda kommittéer och nämnder av viktigare kommunala ärenden i stor utsträckning praktiseras, och då alltsedan kommunallagarnas tillkomst de å kyrkostämman förekommande ärenden utan egentliga svårigheter varit underkastade obligatorisk beredning, synas betänkligheter knappast böra möta mot att beträffande den borgerliga landskommunen införa dylik beredning. En sådan blir, såsom de sakkunniga betonat, med genomförandet av den lika kommunala rösträtten än mera av behovet påkallad; dess betydelse såsom garanti mot förhastade eller okloka kommunala beslut lär vara uppenbar.

Med hänsyn till den i riksdagens skrivelse och de inkomna yttrandena däröver framhållna och av de sakkunniga efter ingående överläggningar konstaterade svårigheten eller omöjligheten att uppdraga allmängiltiga gränser mellan viktigare och mindre viktiga ärenden, har jag ansett mig böra ansluta mig till de sakkunnigas förslag, att beredning av samtliga ärenden blir föreskriven, med undantag dock för val samt de ärenden, som fordra skyndsamt handläggning och icke avse utgift eller avhändande av någon kommunens egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Proportionella val.

Sedan 1913 gäller, att proportionell valmetod skall tillämpas dels vid val av drätselkammare och annan av stadskommun tillsatt beredning, därest valet förrättas av stadsfullmäktige, och dels vid val av landstingsförvaltningsutskott och särskilt tillsatt beredning, allt dock under förutsättning att sådant påyrkas av så stort antal av de väljande, som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1. Beträffande drätselnämnden i Stockholm, vars uppgift är till övervägande grad verkställande, förefinnes icke någon motsvarande bestämmelse. Sådan saknas ock i fråga om val av kommunalnämnderna och de andra förvaltande organen i landskommunerna ävensom å rådstuga förrättat val av drätselkammare eller särskild beredning.

Vid 1913 års riksdag väcktes motioner med yrkanden, att proportionell valmetod måtte införas dels, förutom vid val till förberedande utskott och nämnder, jämväl vid tillsättande av i övrigt inom städer och

landsting förekommande styrelser och delegationer, dels ock vid val av kommunalnämnd, men dessa motioner avstyrktes av konstitutionsutskottet, beträffande kommunalnämnd med den motivering bl. a., att praktiska svårigheter förelåge att finna lämpliga regler för metodens användning inom en sådan valkorporation som kommunalstämma, samt att lämpligheten av att betunga kommunalstämmans ordförande med de besvärliga röstsammanräkningar, som vore förenade med metoden, kunde ifrågasättas.

Sedermera hava motioner väckts, dels vid 1915 års riksdag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till sådana ändringar i lagen om kyrko- och skolråd, att val till skolråd samt gemensamt kyrko- och skolråd måtte under vissa förutsättningar kunna förrättas enligt proportionell valmetod, dels ock vid 1916 års riksdag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, på vad sätt och under vilka förutsättningar val till utskott och nämnder å allmän rådstuga samt kyrko- och kommunalstämma måtte kunna förrättas enligt proportionell valmetod, men dessa motioner avstyrktes av konstitutionsutskottet och föranledde icke någon riksdagens åtgärd. Andra kammaren biföll emellertid en till utskottets utlåtande 1916 fogad reservation, däri yrkats bifall till motionen. En närmare redogörelse för dessa motioner och konstitutionsutskottets utlåtanden över desamma återfinnes i de sakkunnigas betänkande (sid. 128 ff.)

Även vid innevarande års riksdag har frågan om de proportionella valens utsträckande framförts i en motion (nr 44 i andra kammaren) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av proportionellt valsätt vid alla val, omfattande två eller flera personer, som förrättas av kommunalstyrelse i stad, landsting och kommunalfullmäktige.

De sakkunniga, som upptagit även denna fråga till prövning, hava *Sakkunniga.* i sitt betänkande föreslagit sådana ändringar i kommunallagarna, att kommunalnämnd, kyrko- och skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd, drätselkammare, som utses å rådstuga, ävensom två eller flera å primärstämma för särskild beredning utsedda personer skola tillsättas genom proportionellt val, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1.

Beträffande motiveringen för detta förslag hänvisas till de sakkunnigas betänkande.

I likhet med de sakkunniga anser jag den proportionella valmetodens tillämpande i föreslagen omfattning vara att förorda såsom en lämplig garanti mot majoritetsförtryck vid delegationsval inom fullmäktige och å stämmorna, en garanti, som kan vara av behovet påkallad

Departementschefen

just i samband med den lika rösträttens införande. Genom en dylik reform torde kunna förebyggas, att de viktigare nämnderna besättas uteslutande med medlemmar ur en nybliven majoritet, som söker undantränga alla till minoriteten hörande kommunala förmågor.

Den invändning, som 1913 m. fl. års konstitutionsutskott ur praktisk synpunkt uttalat mot den proportionella metodens tillämpning vid val å primärstämmor efter graderad skala, förfaller i och med denna skalas avskaffande. Det möter, såsom de sakkunniga framhållit, intet hinder att vid val av nämnder, styrelser och delegationer å stämma eller rådstuga tillämpa stadgan om proportionellt valsätt den 13 juni 1913, och röstsammanräkningarna förorsaka vid lika rösträtt avsevärt mindre besvär än vid graderad skala.

Emellertid uppstår genom den proportionella metodens införande givetvis ett ökat arbete för de kommunala myndigheterna, och det torde därför vara bäst att, såsom de sakkunniga förordat, och med beaktande av de betänkligheter, som vid detta spörsmåls tidigare behandling inom riksdagen uttalats mot en alltför vidsträckt tillämpning av denna metod, för närvarande icke gå längre än som påkallas såsom en garanti vid den lika rösträttens införande och såsom en konsekvens av den föreslagna bestämmelsen om de kommunala ärendenas obligatoriska beredande inom den borgerliga kommunen. Det torde därför vara riktigt att, i överensstämmelse med vad för närvarande gäller beträffande stad, icke utsträcka metodens användande till andra än till de beredande styrelserna och för särskild beredning tillsätta personer. Den skulle därför tillämpas med avseende å kommunalnämnd, kyrko- och skolråd samt drätselkammare i stad, där fullmäktige ej finnas, ävensom å av primärstämmorna eller kommunalfullmäktige för särskild beredning tillsätta personer. Enligt förslaget skall för övrigt kommunalnämnden lämnas tillfälle att, då visst ärendes behandling anförtrotts åt annan delegation, i ärendet avgiva yttrande, vilken bestämmelse torde göra det ur garantisympunkt överflödigt att utsträcka den proportionella metoden till andra styrelser och nämnder av permanent natur. Vidare lär det icke kunna ifrågakomma att låta nämnda metod tillämpas i vidare mån än som för närvarande gäller beträffande stadsfullmäktige och landsting, d. v. s. då så påfordras av ett så stort antal väljande, som kan efter den proportionella valmetoden inverka på valets utgång. Där inga starkare partimotståndningar göra sig gällande bland de väljande, kan det givetvis vara förmanligt att slippa det ökade besvär, som metodens begagnande onekligen medför. Såsom i den vid 1915 års riksdag i ämnet väckta motionen framhållits, kommer redan den omständigheten, att möjlighet till proportionellt

val föreligger, att verka hämmande på strävanden till maktmissbruk, så att dylikt val ej behöver tillgripas.

De sakkunniga hava uttalat, att röstsammanräkningar vid ifrågasvarande proportionella val icke torde behöva anförtros åt länsstyrelserna, utan kunna, då stadgan om proportionellt valsätt den 13 juni 1913 bör tillämpas, förrättas inom kommunerna, därvid flertalet präster och kommunalstämмоordförande kunna väntas vara förtrogna med valsättet, varjämte folkskollärarna torde kunna erbjuda en god hjälp vid själva valet och vid sammanräkningen.

Även om det sålunda anförda icke alltid kommer att bli besannat, böra emellertid, på sätt de sakkunniga jämväl framhållit, lämpliga krafter kunna, där så erfordras, för sammanräkningen erhållas från Kungl. Maj:ts befallningshavande. Sammanräkningens slutförande kan stundom behöva uppskjutas till en annan dag. För sådant fall hava i förslaget meddelats bestämmelser.

Vad de sakkunniga anført beträffande olämpligheten av att redan nu i samband med den lika rösträttens införande och de kommunala valens därav följande förenkling även låta val av stadsfullmäktige ske efter de enklare bestämmelserna i förenämnda stadga synes mig böra godtagas.

De sakkunnigas majoritet har funnit, att redan genom föreskriften om den obligatoriska beredningen och den proportionella sammansättningen kommunalnämndens inflytande på de kommunala besluten faktiskt skulle bli så starkt, att några bestämmelser ej skulle erfordras om att nämndens tillstyrkan skulle utgöra villkor för giltigheten av vissa viktigare kommunala beslut. Majoriteten har ansett, att en bestämmelse i dylik riktning skulle förändra nämndens karaktär av förvaltande, beredande och verkställande men däremot icke beslutande myndighet, något som skulle vara till skada för ärendenas rent sakliga behandling i nämnden. Den eventualiteten, att en viss stämma icke skulle utgöra uttryck för kommunmedlemmarnas allmänna uppfattning, har man velat förhindra icke genom nämndens vetorätt utan genom ärendes uppskjutande till annan stämma.

En av de sakkunniga, herr Hellberg, har, utan att vilja formligen reservera sig, i denna del avgivit ett särskilt yttrande och därvid anført, att för en samvetsgrann och besinningsfull behandling av sådana viktiga ärenden, i vilka ett beslut krävde kvalificerad majoritet, det skulle innebära en fullgod garanti, om kommunalnämnden med minst $\frac{2}{3}$ majoritet givit sin tillstyrkan åt ett förslag och att i så fall för förslaget antagande icke borde fordras kvalificerad majoritet vid stämman, men att

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 256 häft. (Nr 290.) 11

Ytterligare utvidgande av kommunalnämndens befogenhet. Sakkunniga.

däremot, om nämnden endast tillstyrkt med enkel majoritet, det skulle erfordras $\frac{2}{3}$ majoritet vid stämman samt att, i de fall, då nämnden avstyrkt förslaget, för giltigt beslut skulle krävas antingen $\frac{3}{4}$ majoritet å stämman eller Kungl. Maj:ts befallningshavandes godkännande.

Departements-
chefen.

I huvudsak anslutande mig till de utav de sakkunnigas majoritet till stöd för deras uppfattning anförda skäl, kan jag icke finna det lämpligt att vidtaga en sådan förändring av kommunalnämndens ställning och betydelse, som det av herr Hellberg ifrågasatta stadgandet skulle innebära.

Kvalificerad
majoritet.

Enligt gällande bestämmelser erfordras för beslut två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet, då beslutet avser

1:o) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet, eller inköp av sådan egendom, där ej inköpet avser genomförandet av fastställd stadsplan eller tomtindelning;

2:o) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

3:o) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

4:o) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

5:o) kommunalstämmas beslut att utse kommunalfullmäktige, och i stad med 3,000 invånare eller därunder allmän rådstugas beslut att tillsätta stadsfullmäktige. (F. K. L. § 21 mom. 2; F. K. S. § 18 mom. 2 F. K. Sthlm § 23 mom. 2.)

Frågan om att genom en utsträckning av kravet på kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut tillskapa ytterligare garantier har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut varit föremål för de sakkunnigas övervägande.

De hava i sitt betänkande framhållit, hurusom gällande bestämmelser om sådan majoritet så gott som uteslutande avse ärenden av djupgående ekonomisk betydelse och till större delen utgöra garantier mot en äventyrlig kommunal finanspolitik och framför allt mot ett onödigt eller lättsinnigt höjande av kommunalskatten. Ehuru, anförda de sakkunniga vidare, för beviljande av anslag till nya ändamål och behov kvalificerad majoritet erfordras, saknas dylik föreskrift i fråga om höjande av redan utgående anslag och beträffande anslag till förutvarande ändamål och behov, och sådana beslut avgöras genom enkel majoritet, såvida de icke samtidigt innebära, att erforderliga medel skola åstadkommas genom upplåning. Efter att vidare hava med siffror belyst det höga skattetrycket i en del kommuner, hava de sakkunniga, med åberopande av en utförlig motivering (se betänkandet sid. 142 ff.) föreslagit att kräva två tredjedels majoritet för

beviljande i andra fall än då fråga är om nya ändamål eller behov av anslag, som med lika eller annat belopp utgått tidigare, dock icke under det löpande året, i kommun, där den *sammanlagda* kommunalskatten för 100 kronors inkomst överstiger 9 kronor, samt att inom samma kommuner kräva två tredjedels majoritet även för höjning av visst under det löpande året utgående anslag, så vitt denna höjning överstiger en viss procent, olika bestämd allt efter det *sammanlagda* kommunala skattetryckets storlek, nämligen över 25 % i kommun, där sammanlagda kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst; över 15 % i kommun, där sammanlagda kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst; samt över 10 % i kommun, där sammanlagda kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst.

I detta förslag göres sålunda skillnad mellan beviljande av anslag, som visserligen utgått förut men ej under det löpande året, och förnyande av anslag, som utgått under det löpande året; i förra fallet skulle alltid fordras två tredjedels majoritet, då kommunalskatten översteg 9 kronor för 100 kronors inkomst, i senare fallet skulle under enahanda skattetryck sådan majoritet erfordras allenast då beslutet innebär en höjning med viss procent av det förutvarande anslaget. I förra fallet är det fråga om anslag av extra natur, och dylika anslag böra, framhålla de sakkunniga, i skattetyngda kommuner undvikas, såvida icke en betydande majoritet av kommunens medlemmar besluta sig för desamma; i senare fallet avses år från år återkommande anslag, d. v. s. anslag av ordinarie natur, och beträffande sådana bör i skattetyngda kommuner en större höjning undvikas, såvida icke en betydande majoritet inom kommunen är ense om höjningen. Rätt till höjning av dylikt anslag med allenast 10 % eller mindre bör, framhålla de sakkunniga, under alla omständigheter betraktas som en behöflig marginal för att möta prisförhöjningar och extra kostnader, varför en så obetydlig höjning bör kunna beslutas med enkel majoritet.

Enligt förslaget böra dessa bestämmelser om $\frac{2}{3}$ majoritet gälla såväl för den kyrkliga som för den borgerliga primärkommunen, såväl för landskommuner som för städer. Endast beträffande Stockholms stads kyrkoförsamlingar och för dess stadsfullmäktige hava undantag gjorts. Ej heller beträffande landstingen hava de sakkunniga föreslagit bestämmelser om kvalificerad majoritet för vissa beslut, då skattetrycket nått en viss höjd.

Departement-
schefen.

I likhet med de sakkunniga anser jag det knappast vara möjligt att, med bibehållande av nuvarande ojämnhet i fastighetstaxeringarna och av bevillningen såsom grund för den kommunala beskattningen, uppställa några regler om en högsta kommunal skattedebitering på sätt annorstädes, t. ex. i Norge och Danmark, skett; åtminstone skulle härigenom, såsom de sakkunniga påpekat, nödvändiggöras statsunderstöd i stor utsträckning åt skattetyngda kommuner. Däremot synes mycket tala för riktigheten av den utav de sakkunniga omfattade tanken att i samband med bestämmelser om kvalificerad majoritet för beslut, som innefatta höjning av förutvarande anslag, införa bestämmelser, ägnade att i förhållande till det förefintliga skattetrycket, d. v. s. alltefter skatteprocents höjd, försvåra ytterligare skattestegring.

De sakkunniga hava såsom gräns nedåt för skattetyngda kommuner valt en utdebitering, överstigande 9 kronor för 100 kronors inkomst. Detta har delvis berott på, att med en dylik gräns samtliga städer utom en skulle, med utgående från 1914 års siffror, bliva oberörda av den ifrågasatta inskränkningen och sålunda varda bibehållna vid rätten att besluta med enkel majoritet. De sakkunniga hava nämligen funnit dylika inskränkningar icke blott vara för städerna med de för dem utmärkande förhållanden allt för hämmande utan även, med hänsyn till städernas fullmäktigsystem, som ju redan det innebär en avsevärd garanti mot obetänksamhet beträffande finanspolitiken, för städerna mindre av behovet påkallade än för landskommunerna. Men gränsen har av de sakkunniga satts även med hänsyn tagen till landskommunernas förhållanden. Enligt av de sakkunniga sammanställda siffror varierade år 1914 — d. v. s. det sista normala året — skatteprocenten i de 2,410 landskommunerna mellan 0⁰⁰ och 30⁰⁰ kronor. I 2,087 av dessa kommuner utgjorde den 0⁰⁰—9⁰⁰ kronor, därav i 220 kommuner 8⁰¹—9⁰⁰ kronor. Skatteprocenten utgjorde vidare i 123 kommuner 9⁰¹—10⁰⁰ kronor, i 68 kommuner 10⁰¹—11⁰⁰ kronor, i 41 kommuner 11⁰¹—12⁰⁰ kronor, i 64 kommuner 12⁰¹—15⁰⁰ kronor och i 27 kommuner 15⁰¹—30 kronor.

Man torde kunna giva de sakkunniga rätt i den av dem uttalade uppfattning, att då det här gäller att med de föreslagna bestämmelserna träffa icke de normala utan undantagsfallen, i vilka en broms för skattestegringen kan vara av behovet påkallad, och då i kommuner med något så när normalt skattetryck ett tillämpande av nämnda bestämmelser skulle verka förhindrande och förlamande för det kommunala livet, en skatteprocent av 9 kronor kan sägas utgöra en ungefärlig gräns mellan de normala fallen och undantagsfallen och därför vara att förorda ur landskommunernas synpunkt. Med tillämpande av denna gräns skulle

— alltjämt med hänsyn tagen till 1914 års siffror — beviljande av anslag, som förut utgått, antingen under det löpande året eller tidigare, kunna ske med enkel majoritet inom 2,087 landskommuner (inklusive köpingar, som bilda egen kommun) av 2,410, d. v. s. inom 86.60 % av samtliga landskommuner. Inom övriga 323 landskommuner eller 13.40 % av samtliga skulle för beviljande av anslag, som med lika eller annat belopp utgått tidigare, dock ej under det löpande året, fordras $\frac{2}{3}$ majoritet. Inom samma kommuner skulle fordras enahanda majoritet för höjning av under det löpande året utgående anslag, nämligen i 232 kommuner eller 9.63 % av samtliga, först om anslagshöjningen överstege 25 %; i 64 kommuner eller 2.65 % av samtliga, om anslagshöjningen överstege 15 %; samt i 27 kommuner, eller 1.12 % av samtliga, om anslagshöjningen överstege 10 %.

Såsom de sakkunniga framhållit, torde bestämmelser sådana som de föreslagna icke allenast innebära en garanti mot en allt för kraftig stegring av anslagen för icke nya ändamål och behov och därmed en garanti mot skattestegring, utan även komma att medföra, att kommunerna, för att icke bliva mer bundna i sin bestämmanderätt över hithörande anslag eller för att återvinna förlorad frihet i detta avseende, på allt sätt bemöda sig om att hålla nere eller nedbringa skatteprocenten.

Med hänsyn till de fördelar, som sålunda torde vara att förvänta av de föreslagna bestämmelserna, anser jag mig böra förorda desamma vad landskommunerna angår.

Beträffande åter stadskommunerna har under de senaste åren kommunalskatten i åtskilliga städer visat en tendens att alltmera närma sig den föreslagna gränsen 9 kronor för 100 kronors inkomst. Med hänsyn härtill och då det lär vara angeläget, att städernas rörelsefrihet icke allt för mycket inskränkes, har jag ansett mig böra föreslå den avvikelse från de sakkunnigas förslag, att i stad en skatteprocent av 10 kronor bestämmes såsom den gräns, vid vilken kvalificerad majoritet erfordras för beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt, men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, och att jämväl i fråga om höjande av visst under det löpande året utgående anslag motsvarande höjning i skatteprocenten vidtages.

De i förslaget stadgade undantag från dessa bestämmelser hava av de sakkunniga, vad angår Stockholms stads kyrkoförsamlingar, motiverats med att förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm icke innehåller några som helst bestämmelser om kvalificerad majoritet och att, då bestämmelser i denna riktning ej ansetts nödvändiga ens under den tid, då skolärendena i huvudstaden lydde under

kyrkliga myndigheter, skäl att nu, då hela skolbudgeten överflyttats på stadsfullmäktige, icke kunde föreligga att införa sådana bestämmelser för anslag av rent kyrklig natur. Beträffande Stockholms stadsfullmäktige har framhållits, att kommunalskatten även under nuvarande abnorma förhållanden icke utgjorde mera än 6'37 kronor för 100 kronors inkomst och att skatteprocenten efter allt att döma icke, åtminstone icke under den närmare framtiden, komme att nå upp till 9, då ifrågavarande bestämmelser skulle bli tillämpliga. Den förefintliga bestämmelsen om att flertalet utav stadsfullmäktige fattade beslut skola underställas överståthållarämbetets prövning har ansetts innebära en för huvudstadens förhållanden mera lämpad garanti mot en oklok och äventyrlig finanspolitik från stadsfullmäktiges sida än ett utsträckande av de nu beträffande landet i övrigt föreslagna stadgandena till att gälla även huvudstaden.

Vad sålunda av de sakkunniga anförts torde böra godtagas.

Vad slutligen angår landstingen, hava de sakkunniga, såsom ovan nämnts, icke heller beträffande dem föreslagit bestämmelser om kvalificerad majoritet, då skattetrycket nått en viss höjd. Med framhållande av den under senare tid alltmera framträdande tendensen att från primärkommunerna på landstingen överflytta vissa viktiga och omfattande ärenden, varigenom åsyftats, förutom en större planmässighet och likformighet på hithörande områden, en utjämning av primärkommunernas skattebördor, hava de sakkunniga icke ansett det välbetänkt att genom att söka hålla landstingsskatten nere under en viss nivå förringa eller omintetgöra landstingens betydelse såsom ett utjämnande led i den kommunala självförvaltningen. Kungl. Maj:ts befallningshavandes befogenhet beträffande landstingsbeslut innebure en garanti mot ett oklokt och orättvist höjande av landstingsskatten.

Även i denna del anser jag mig böra ansluta mig till de sakkunnigas uppfattning.

Ärendes
uppskjutande.
Sakkunniga.

Med återopande av verkställd undersökning angående omröstningar å kommunalstämma hava de sakkunniga framhållit det oftast ringa antalet deltagare i sådana omröstningar och den fara, som föreligger för att stämans beslut icke är ett uttryck för den allmänna meningen i kommunen. Då möjlighet föreligger för en viss fraktion att genom agitation bland meningsfränderna för ett mangrant deltagande i en viss stämma där få majoritet och fatta beslut, stridande mot kommunens allmänna mening och måhända mot dess allmänna bästa, samt överraskningar och kupper av detta slag låta tänka sig oberoende av om graderad skala tillämpas eller ej, hava de sakkunniga föreslagit en bestämmelse om möjlighet för

en minoritet, minst $\frac{1}{3}$ av de närvarande, att få behandlingen av ett å stämman förekommande ärende uppskjutet till annan dag, som ordföranden har att behörigen kungöra. Sådant uppskov bör dock icke få ske i fråga om val och, för att icke missbrukas för obstruktionspolitik, icke mer än en gång i något ärende. Genom nu antydda bestämmelser anse de sakkunniga samma syfte komma att vinnas, som avsetts med vissa ifrågasatta bestämmelser om förlängning av den tid, under vilken viktigare förslag skall hava varit framlagt, innan det kan av stämman behandlas, om fordran på ett visst antal deltagare i stämman (i procent av de röstberättigade) eller om uppställande för ett besluts giltighet av villkor om dess stadfästelse å en andra stämman, allt utvägar, vilka av de sakkunniga ansetts vara behäftade med vissa olägenheter och därför ej kunnat av dem förordas.

De sakkunnigas förslag på denna punkt synes mig innebära ett lämpligt sätt att förebygga överraskningar och kupper av antydd art. Med antagande av detsamma torde det knappast vara behövt att anlita de andra, av de sakkunniga omförmälda utvägarna för vinnande av samma syfte, och jag finner mig därför böra förorda de sakkunnigas förslag.

Departements-
chefen.

I sammanhang med frågan om garantier hava de sakkunniga även beaktat betydelsen av att kungörande av stämman eller motsvarande kommunalt sammanträde blir fullt effektivt, så att om möjligt kommunens alla medlemmar, oberoende av om de bevista gudstjänst eller läsa tidningar, få kunskap om tid, ställe och överläggningsämne för blivande sammanträde. De sakkunniga hava för vinnande av detta syfte föreslagit en bestämmelse i kommunallagarna, att kommunala anslagstavlor ovillkorligen skola finnas till det antal och på de platser, som av stämman eller fullmäktige bestämmas, och att å dessa genom ordförandens försorg kungörelser om stämman eller sammanträde skola meddelas, dock att såsom hittills uraktlåtenhet av dylik kungörelse icke må utgöra hinder för stämmas hållande. Då ärende, som av den beslutande kommunala myndigheten handlägges, icke kan å den utsatta dagen bringas till slut och fördenskull stämman eller fullmäktigsammanträdet måste fortsättas å ny dag, skall vidare enligt förslaget, om stämman eller fullmäktige så beslutar, även det fortsatta sammanträdet vederbörligen kungöras.

Stämmas
kungörande.
Sakkunniga.

De sålunda föreslagna bestämmelserna synas mig innebära en lämplig anordning och tillstyrkas av mig.

Departements-
chefen.

De uppgjorda förslagen till författningsändringar.

De sakkunniga hava i överensstämmelse med de av dem i deras betänkande gjorda uttalanden uppgjort förslag till ändringar i hithörande författningar och till betänkanDET fogat en speciell motivering till de föreslagna författningsändringarna.

De nu framlagda lagförslagen, av vilka förslagen till ändringar i förordningarna om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd ävensom om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm tillkommit efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet, ansluta sig på de flesta punkter väsentligen till de sakkunnigas förslag. Jag torde därför kunna inskränka mig till att hänvisa till de sakkunnigas speciella motivering. Dock synes något böra tilläggas beträffande de avvikelser, som jag ansett böra göras från de sakkunnigas förslag.

Såsom förut nämnts, har jag ansett den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen om att kommuns röstlängd skall träda i tillämpning från och med ingången av kalenderåret näst efter det, under vilket den upprättats, böra ur förslaget utgå. I sammanhang härmed har jag uttalat, att kommunal rösträtt borde inträda från och med kalenderåret näst efter det, varunder en person uppnått tjuguetå års ålder. Härav har föranletts en ändrad avfattning av § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och motsvarande paragrafer i övriga författningar.

Då vidare innevarande års riksdag i anledning av propositioner nr 64 och 65 beslutat lagändringar, föranledda av borttagandet av påföljden förlust av medborgerligt förtroende, har detta blivit i därav berörda lagrum iakttaget.

I § 14 av förordningen om kommunalstyrelse på landet och motsvarande lagrum har intagits föreskrift om att i röstlängd skall angivas, vilka kommunens medlemmar, som under året uppnå myndig ålder. Denna avvikelse från de sakkunnigas förslag är, såsom jag förut antytt, föranledd av angelägenheten av att de, som bliva myndiga under det år, då röstlängden upprättas, och sålunda från och med följande år äro röstberättigade, bliva i röstlängden upptagna före de under våren infallande val.

I enlighet med vad jag här ovan (sid. 85) anført, hava i förslagen till ändringar i kommunalförordningen för stad och i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd vidtagits ändringar i avseende å den skatteprocent, som i vissa fall skall utgöra den gräns, vid vilken för beslut kvalificerad majoritet erfordras.

På några punkter hava bland de sakkunniga avgivits skiljaktiga meningar, som dock icke kunnat av mig biträdas, utan har jag i huvudsak härutinnan anslutit mig till majoritetens förslag.

Till författningsförslagen hava fogats övergångsbestämmelser. Därvid har det ansetts angeläget, att de nya stadgandena om rösträtt och vad därmed har samband, utom beträffande Stockholm, komma till tillämpning vid de under hösten 1918 infallande kommunala valen, och har tiden för ikraftträdandet föreslagits så att nämnda syfte må kunna väsentligen uppnås. Dock hava de stadganden, som innebära garantier i samband med den lika rösträtten, ansetts böra träda i kraft först efter ingången av funktionstiden för dem, som valts enligt de nya bestämmelserna. Vad särskilt angår valen av kommunal- och municipalfullmäktige, torde böra beaktas, att enligt propositionen nr 261 till innevarande års riksdag val av fullmäktige inom samtliga kommuner, där sådana förekomma, skola äga rum innevarande höst.

I samband med de allmänna landstingsmannaval, som skola äga rum år 1920, torde lämpligen, med tillämpande av de nya bestämmelserna, val böra äga rum jämväl i de kretsar, där sådana eljest icke skolat hållas. Då emellertid enligt propositionen nr 261 inom samtliga landstingsområden val skola äga rum jämväl år 1922, böra de val, som skola ske år 1920, endast gälla för två år från och med den 1 september 1920.

Utöver de ändringar och tillägg, för vilka här redogjorts, hava i de av de sakkunniga uppgjorda författningsförslagen vidtagits en del jämkningar av väsentligen allenast redaktionell natur, vilka icke synas vara av den betydelse, att för dem behöver särskilt redogöras.

Slutligen torde jag böra erinra om att även genom andra propositioner vid årets riksdag föreslagits ändringar i kommunalförordningarna, av vilka ändringar vissa avse de lagrum, som beröras av nu föreliggande förslag. I den mån dessa förslag vinna beaktande, torde den samarbetning av förslagen, som härigenom blir erforderlig, böra verkställas av riksdagen».

Departementschefen uppläste härefter de sålunda ändrade förslagen till

1) *lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,*

2) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

3) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

4) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

5) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

6) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och

7) lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913,

samt hemställde, att desamma måtte genom nådig proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan täcktes Hans Maj:st Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas nådig proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862	2
Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862	12
Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862	18
Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862	22
Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863	27
Förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862	31
Förslag till lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913	35
Utdrag av statsrådsprotokollet den 16 april 1918	36
<i>Inledning . . . . .</i>	<i>39</i>
<i>Upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga . . . . .</i>	<i>48</i>
<i>Begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägare är mantalsskriven . . . . .</i>	<i>55</i>
<i>Lika kommunal rösträtt . . . . .</i>	<i>57</i>
<i>Det kommunala utskylsstreetkets begränsning . . . . .</i>	<i>67</i>
<i>Garantier i samband med den kommunala rösträttsreformen . . . . .</i>	<i>71</i>
Utsträckande av Kungl. Maj:ts eller Kungl. Maj:ts befälningshavandes befogenhet beträffande kommunala beslut	72

	Sid.
Kontroll genom högre kommunala enheter	73
Kommunal representation	73
Beredande kommunala myndigheter	76
Proportionella val	78
Ytterligare utvidgande av kommunalnämndens befogenhet	81
Kvalificerad majoritet	82
Ärendes uppskjutande	86
Stämmas kungörande	87
<i>De uppgjorda förslagen till författningsändringar . . . . .</i>	<i>88</i>
